

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра обліку і оподаткування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти
магістр

на тему: «Методика обліку власного капіталу та аналіз фінансової стійкості»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньою програмою
Облік і оподаткування
спеціальності 071 Облік і оподаткування
ступеня вищої освіти магістр
групи 1
Ганопольськи О. І.
Керівник: Канцедал Н.А.
Рецензент: Безкровний О. В.

Полтава 2025 року

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет обліку та фінансів
Кафедра обліку і оподаткування

Освітньо-професійна програма Облік і оподаткування
Спеціальність 071 Облік і оподаткування
Рівень вищої освіти другий (магістерський)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
_____ Наталія КАНЦЕДАЛ
14 листопада 2024 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ

Ганопольськи Олені Іванівні

1. Тема кваліфікаційної роботи: «Методика обліку власного капіталу та аналіз фінансової стійкості»

керівник роботи: кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри обліку і оподаткування Канцедаль Наталія Анатоліївна

Затверджено засіданням кафедри протокол № 5 від 07 жовтня 2024 р.

2. Строк подання здобувачем вищої освіти роботи 11 грудня 2025 р.

3. Вихідні дані до роботи:
фінансова звітність за 2022 – 2024 рр.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

Розділ 1. Теоретико-методичні основи обліку власного капіталу підприємства.

Розділ 2. Облік власного капіталу підприємства.

Розділ 3. Аналіз фінансової стійкості підприємства.

5. Перелік графічного матеріалу: схеми, рисунки, графіки, діаграми за темою та об'єктом дослідження.

6. Дата видачі завдання: 14 листопада 2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Вибір і затвердження теми роботи.	03.10.2024 р. – 29.10.2024 р.	
2	Складання та погодження розгорнутого плану та завдання на кваліфікаційну роботу	30.10.2024 р. – 14.11.2024 р.	
3	Опрацювання літературних джерел	15.11.2024 р. – 10.11.2025 р.	
4	Збір, вивчення і обробка інформації, необхідної для виконання роботи	15.11.2024 р. – 10.11.2025 р.	
5	Виконання теоретичного розділу роботи	15.11.2024 р. – 03.02.2025 р.	
6	Виконання аналітичних розділів роботи	04.02.2025 р. – 10.11.2025 р.	
7	Оформлення тексту роботи	11.11.2025 р. – 17.11.2025 р.	
8	Попередній захист роботи на кафедрі	18.11.2025 р. – 20.11.2025 р.	
9	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень і пропозицій	21.11.2025 р. – 27.11.2025 р.	
10	Нормо-контроль	28.11.2025 р. – 04.12.2025 р.	
11	Захист кваліфікаційної роботи	16.12.2024 р. - 18.12.2025 р.	

ЗМІСТ

	ст.
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ	9
1.1. Економічний зміст власного капіталу, елементи та функції	9
1.2. Стан дослідженості проблеми та наукові напрями її вирішення.....	16
РОЗДІЛ 2. ОБЛІК ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ.....	26
2.1. Організаційно-правові засади діяльності та облікова політика підприємства.....	26
2.2. Облік власного капіталу та відображення інформації у звітності.....	33
2.3. Податкові аспекти обліку власного капіталу.....	45
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	49
3.1. Фінансово-економічний стан суб'єкта господарювання	49
3.2. Оцінювання фінансової стійкості підприємства за системою відносних показників та аналіз типу фінансової стійкості підприємств....	62
3.3. Розрахунок і факторний аналіз порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості	72
ВИСНОВКИ.....	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	88
ДОДАТКИ.....	98

ВСТУП

Актуальність теми. Власний капітал – це основа фінансової незалежності, гарантія стабільності функціонування, джерело інвестиційної активності та критерій довіри з боку інвесторів, кредиторів і державних структур. Саме тому вдосконалення методики обліку власного капіталу та аналізу фінансової стійкості набуває особливої актуальності для сучасних суб'єктів господарювання.

Згідно зі статистичними даними Державної служби статистики України (2025), середній рівень власного капіталу у структурі пасивів підприємств у промисловості та сільському господарстві знизився на 4,2 % порівняно з 2023 роком, що свідчить про підвищення залежності підприємств від позикових коштів і зниження фінансової автономії. Така тенденція зумовлює необхідність більш точного обліку, оцінки та аналізу джерел власного капіталу, що, у свою чергу, впливає на рівень фінансової стійкості підприємства.

Сучасні дослідження наголошують, що власний капітал є головним індикатором стійкості та ділової репутації підприємства. Зміни у його структурі впливають на ліквідність, інвестиційну привабливість та можливості самофінансування. Недостатній рівень власного капіталу або його нераціональне використання призводить до зростання фінансових ризиків і втрати конкурентоспроможності.

Важливим аспектом є вдосконалення методики бухгалтерського обліку власного капіталу відповідно до вимог Міжнародних стандартів фінансової звітності (IAS 1, IAS 32, IFRS 7), які вимагають прозорого розкриття інформації про структуру, динаміку та зміни у власному капіталі. Відповідно, якість обліку власного капіталу безпосередньо впливає на фінансову звітність і на здатність підприємства залучати інвестиції.

Крім того, актуальним є питання аналізу фінансової стійкості, який дозволяє оцінити спроможність підприємства підтримувати рівновагу між

власними і залученими джерелами фінансування, а також визначити потенціал розвитку в умовах ризику.

В умовах цифровізації облікових процесів і автоматизації фінансової звітності особливої уваги набуває адаптація методики обліку власного капіталу до нових технологічних можливостей. Використання інтегрованих інформаційних систем (ERP, SAP) створює можливості для оперативного відстеження змін у структурі капіталу, аналізу коефіцієнтів стійкості та прогнозування фінансових результатів. Це дає змогу приймати своєчасні управлінські рішення щодо оптимізації структури власного і позикового капіталу.

Таким чином, актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю вдосконалення теоретичних і методичних підходів до обліку власного капіталу, підвищення аналітичної значущості фінансової інформації та забезпечення стабільності функціонування підприємств у мінливому економічному середовищі. Від ефективності обліку власного капіталу та аналізу фінансової стійкості залежить конкурентоспроможність підприємства, його можливості розвитку, інвестиційна привабливість та довгострокова стабільність.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретичних, методичних і практичних аспектів обліку власного капіталу та проведення аналізу фінансової стійкості підприємства, а також розробка рекомендацій щодо удосконалення методики управління власними ресурсами.

Для досягнення мети поставлено такі завдання:

1. Розкрити економічну сутність та структуру власного капіталу підприємства.
2. Узагальнити нормативно-правову базу регулювання обліку власного капіталу відповідно до національних і міжнародних стандартів.
3. Дослідити методику бухгалтерського обліку формування, змін і використання власного капіталу.

4. Провести аналіз фінансової стійкості підприємства та визначити вплив структури капіталу на його стабільність.

5. Розробити практичні рекомендації щодо вдосконалення обліку і підвищення ефективності управління власним капіталом.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є система бухгалтерського обліку, аналізу та управління власним капіталом підприємства. Предметом дослідження є методичні, організаційні та аналітичні аспекти обліку власного капіталу і дослідження його впливу на фінансову стійкість підприємства в умовах ринкової економіки.

Методи дослідження. При написанні кваліфікаційної роботи використовувалися загальнонаукові методи: порівняння та узагальнення – для обробки вхідної інформації та розкриття сутності категорії «власний капітал»; індукції та дедукції – для визначення тенденцій розвитку системи обліку власного капіталу; спостереження – для оцінки стану контролю власного капіталу; розрахунково-аналітичний та графічний методи для побудови таблиць, проведення розрахунків і наочного відображення результатів дослідження.

Інформаційну базу дослідження становлять нормативно-законодавчі акти, наукові праці вітчизняних вчених економістів з питань теорії та практики обліку і аналізу, матеріали періодичних видань і наукових конференцій, дані Державної статистики України (офіційний сайт), дані бухгалтерського обліку та фінансової звітності підприємства.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у поглибленні теоретико-методичних і практичних засад обліку, аналізу та контролю власного капіталу підприємства. У роботі деталізовано механізм облікового відображення операцій за внесками до статутного капіталу, з урахуванням їхньої форми — грошової, матеріальної чи нематеріальної, що дозволяє забезпечити повноту і точність відображення господарських процесів у системі бухгалтерського обліку. Визначено та унаочнено процедуру збільшення

власного капіталу підприємства, зокрема при внесенні коштів готівкою, що має практичне значення для суб'єктів господарювання різних форм власності. Науково обґрунтовано доцільність інтеграції показників фінансової стійкості у систему управлінського аналізу, що сприяє підвищенню ефективності використання капіталу, зміцненню платоспроможності та покращенню інвестиційної привабливості підприємства. Розроблено карту ризиків фінансової стійкості, яка дозволяє систематизувати внутрішні та зовнішні фактори впливу і здійснювати кількісну оцінку рівня ризику за ймовірністю та наслідками. Крім того, удосконалено методику аналізу фінансової стійкості шляхом поєднання класичних відносних показників із ризик-орієнтованим підходом, що підвищує обґрунтованість і точність управлінських рішень. Запропоновано авторський алгоритм внутрішнього контролю формування та використання власного капіталу, який забезпечує комплексну перевірку достовірності облікових даних, їх аналітичне узгодження та відповідність показників фінансової звітності реальному стану капіталу підприємства.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх безпосереднього застосування в обліковій, аналітичній та контрольній практиці підприємств аграрного сектору. Запропонована карта ризиків фінансової стійкості може бути використана для постійного моніторингу дестабілізуючих факторів, визначення потенційних загроз та формування пріоритетних напрямів управлінського впливу, що дозволяє посилити рівень фінансової безпеки господарства. Розроблений алгоритм внутрішнього контролю формування та використання власного капіталу має прикладне значення, оскільки забезпечує комплексну перевірку правильності облікових даних, узгодження показників звітності та підвищує довіру до фінансової інформації серед користувачів.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження доповідалися на засіданнях конференцій (м. Полтава, ПДАУ, 2025).

Публікації. В ході виконання кваліфікаційної роботи опубліковано 2 тези загальним обсягом 0,3 др. арк у матеріалах конференцій.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ

1.1. Економічний зміст власного капіталу, елементи та функції

Власний капітал посідає ключове місце у системі фінансових ресурсів підприємства, адже є основним джерелом формування активів, забезпечення господарської діяльності та фінансової незалежності. Саме завдяки власному капіталу підприємство може розпочати виробничу діяльність, здійснювати інвестиції, формувати оборотні кошти, покривати збитки та забезпечувати стабільний розвиток у довгостроковій перспективі [4]. Він виступає базою для визначення вартості підприємства, характеризує рівень довіри інвесторів і кредиторів, а також відображає реальні результати ефективності управління [5].

Роль власного капіталу у забезпеченні самостійності, платоспроможності та стійкості суб'єкта господарювання полягає у тому, що він визначає межі фінансової автономії підприємства від зовнішніх джерел. Чим більша частка власних коштів у загальній структурі капіталу, тим вищою є здатність підприємства самостійно приймати рішення, витримувати зовнішні коливання та зберігати платоспроможність навіть у разі скорочення доходів чи зростання зобов'язань. Власний капітал виконує не лише фінансуючу, а й захисну функцію, оскільки забезпечує резерв для покриття непередбачених втрат і гарантує інтереси кредиторів. Його достатній рівень свідчить про стабільність фінансового становища, а зміни у структурі - про напрямки фінансової політики підприємства [4].

Актуальність дослідження категорії власного капіталу особливо зростає в сучасних умовах трансформації економіки України, коли підприємства функціонують у складному середовищі воєнних ризиків, інфляційних коливань та обмеженого доступу до зовнішнього фінансування. Відновлення виробничого потенціалу, залучення інвестицій, формування резервів і

забезпечення ліквідності безпосередньо залежать від ефективного управління власним капіталом. Водночас, у період воєнної економіки важливо не лише зберігати, а й оптимізувати структуру капіталу, орієнтуючись на гнучкість і фінансову стійкість. Тому дослідження економічного змісту, функцій та механізмів формування власного капіталу набуває практичного значення як для вдосконалення системи бухгалтерського обліку, так і для розроблення стратегій фінансової стабілізації підприємств [69].

У структурі фінансових ресурсів власний капітал розглядається не лише як джерело формування активів, а й як ключовий індикатор вартості підприємства. Саме він відображає частину майна, що належить власникам, та слугує базою для фінансування всіх напрямів діяльності без залучення зовнішніх позик. З економічної точки зору власний капітал - це сукупність коштів, інвестованих засновниками, а також прибутків, що залишаються у розпорядженні підприємства після сплати податків і розподілу дивідендів. Його величина визначає реальну здатність підприємства діяти автономно, інвестувати у розвиток і підтримувати конкурентоспроможність на ринку [5].

Як показник вартості підприємства, власний капітал відображає залишкову вартість активів після погашення всіх зобов'язань. Саме цей показник у балансі (розділ I «Власний капітал») є маркером фінансової сили та стабільності бізнесу, а його позитивна динаміка свідчить про зростання ринкової цінності підприємства. Для інвесторів він виступає головним критерієм оцінки ефективності управління ресурсами, адже збільшення власного капіталу означає не лише накопичення прибутку, а й підвищення фінансової гнучкості, стійкості до ризиків і потенціалу самофінансування. Таким чином, власний капітал є водночас джерелом фінансування, інструментом стабільності та індикатором вартості підприємства, що інтегрує результати минулої діяльності й визначає можливості майбутнього розвитку.

Власний капітал у сучасній економічній теорії та практиці є однією з базових категорій фінансового менеджменту, що визначає рівень незалежності,

стабільності й інвестиційної привабливості підприємства. Його сутність по-різному трактується в економічній літературі залежно від наукових підходів, концепцій управління й облікових стандартів. Одні автори акцентують увагу на ресурсному аспекті, розглядаючи власний капітал як сукупність економічних благ, інші – на його правовій природі, що виражає взаємовідносини між власниками й підприємством, а сучасні міжнародні підходи – на залишковому принципі оцінки активів [16].

Так, у працях Іщенка Я. та Галайди Л. власний капітал подається як сукупність елементів фінансування виробництва, що підкреслює його функціональну роль у господарській діяльності. Катан розглядає його крізь призму фінансових відносин, наголошуючи на правовій взаємодії між підприємством і засновниками. Єпіфанова І. та Супрун В. роблять акцент на економічній сутності капіталу як частині активів, що забезпечує самофінансування, тоді як Корольок визначає його як сукупність благ без зобов'язань повернення, що формують довгостроковий інвестиційний потенціал підприємства.

Нужна О. і Сопко В. подають класичні визначення, які найповніше відображають суть власного капіталу в контексті бухгалтерського обліку – як джерела формування активів, що створюється за рахунок внесків власників і прибутку від діяльності. Водночас Хмелевська А. та Незборецька Г. акцентують увагу на внутрішньому зобов'язанні підприємства перед власниками, що дозволяє пов'язати капітал із обліковою концепцією балансу. Сторожук Т., Занько Б. та Колісник О. розширюють зміст категорії, відносячи до неї також матеріальні й нематеріальні ресурси, що генерують економічну вигоду.

Сучасні міжнародні документи, такі як Концептуальна основа фінансової звітності та Регламент ЄС №345/2013, визначають власний капітал через залишковий підхід або участь у капіталі, що узгоджується з глобальною практикою інвестування і корпоративного управління.

Отже, власний капітал підприємства доцільно трактувати як сукупність грошових, матеріальних і нематеріальних ресурсів, що належать підприємству на правах власності, формують його активи, не підлягають поверненню засновникам і забезпечують фінансову стійкість, самостійність та розвиток. Таке інтегроване розуміння поєднує переваги вітчизняних та міжнародних підходів, створюючи теоретичну основу для подальшого дослідження його обліку, контролю та аналізу [46].

У сучасній фінансовій науці та бухгалтерській практиці власний капітал розглядається як залишковий інтерес власників у активах підприємства після вирахування всіх його зобов'язань. Такий підхід є фундаментальним у міжнародних стандартах фінансової звітності, зокрема у Концептуальній основі МСФЗ, де власний капітал визначається як частина активів, що залишається у розпорядженні власників після виконання усіх зобов'язань перед кредиторами, державою та іншими контрагентами. Це визначення відображає сутність підприємства як окремої юридичної особи, у якій власники несуть економічний ризик діяльності, але водночас отримують потенційну вигоду у вигляді прибутку, дивідендів чи зростання ринкової вартості капіталу.

З позиції фінансового аналізу, власний капітал є показником чистих активів, що реально належать власникам і характеризують фінансову стійкість підприємства. Його величина визначає рівень покриття активів власними джерелами та є базою для оцінки платоспроможності, інвестиційної привабливості та кредитоспроможності суб'єкта господарювання. У разі зменшення власного капіталу нижче нормативного рівня виникає ризик втрати фінансової автономії, тоді як його зростання свідчить про ефективне управління ресурсами, прибуткову діяльність і підвищення ринкової вартості підприємства. Таким чином, власний капітал є не лише обліковою категорією, а й економічним індикатором реальної вартості бізнесу [69].

Відповідно до національних стандартів бухгалтерського обліку, структура власного капіталу формується з кількох взаємопов'язаних елементів,

які відображають різні аспекти участі власників у фінансуванні підприємства та розподілі результатів його діяльності. Основними складовими є:

- статутний капітал - базова частина власного капіталу, сформована під час створення підприємства за рахунок внесків засновників або емісії акцій. Він визначає частку кожного учасника у власності, забезпечує юридичну основу діяльності та є критерієм фінансової стабільності;

- додатковий капітал - кошти, що виникають у результаті дооцінки активів, емісійного доходу або безоплатно отриманого майна. Цей елемент відображає зростання вартості підприємства понад початковий внесок власників і може використовуватися для покриття збитків або збільшення статутного капіталу;

- резервний капітал - формується за рахунок прибутку, що спрямовується для покриття можливих втрат, виплати дивідендів у разі недостатності нерозподіленого прибутку чи виконання зобов'язань перед кредиторами. Його створення забезпечує підприємству фінансову гнучкість і стійкість у кризових умовах;

- нерозподілений прибуток (непокритий збиток) - частина чистого прибутку, що залишається у розпорядженні підприємства після сплати податків та дивідендів. Він є ключовим внутрішнім джерелом самофінансування, джерелом формування резервів і розвитку підприємства;

- неоплачений капітал - сума заборгованості учасників за внесками до статутного капіталу, що відображає неповну реалізацію зобов'язань засновників. Його наявність свідчить про тимчасове зменшення фактичного розміру власного капіталу;

- вилучений капітал - вартість акцій або часток, викуплених у власників самим підприємством. Це зменшує загальний обсяг власного капіталу та використовується переважно для регулювання структури участі у власності або подальшого перепродажу.

Кожен із перелічених елементів виконує окрему функцію у фінансовій

системі підприємства: одні забезпечують формування власних джерел (статутний, додатковий), інші - стабілізаційний потенціал (резервний), ще інші - механізми розвитку (нерозподілений прибуток). Разом вони утворюють інтегровану систему власного капіталу, яка визначає фінансову стійкість, незалежність і можливості стратегічного зростання підприємства. Така багатокomпонентна структура дає змогу гнучко реагувати на зміни ринкових умов, підтримувати платоспроможність і забезпечувати довгострокову перспективу ефективного функціонування бізнесу [15].

Зведену характеристику основних функцій власного капіталу подано в табл. 1.1. Тож функції власного капіталу формують багаторівневу систему фінансового впливу, яка охоплює всі аспекти діяльності підприємства - від формування ресурсів до забезпечення його стабільності й розвитку.

Таблиця 1.1

Функції власного капіталу підприємства

Назва функції	Зміст функції	Економічне значення для підприємства
Фінансова	Забезпечує формування активів підприємства та є базою для фінансування його діяльності без залучення позикових коштів.	Гарантує стабільність фінансового стану, мінімізує залежність від кредиторів.
Захисна (гарантійна)	Слугує резервом для покриття можливих збитків, непередбачених витрат або зниження вартості активів.	Підвищує довіру інвесторів і кредиторів, знижує ризики банкрутства.
Регулююча	Визначає пропорції між власним і позиковим капіталом, впливає на структуру джерел фінансування.	Забезпечує оптимізацію фінансової стратегії та підтримання ліквідності.
Контрольна	Відображає результати господарської діяльності через зміну обсягу та структури власного капіталу у звітності.	Сприяє моніторингу ефективності управління та оцінці рентабельності капіталу.
Інвестиційна	Спрямовується на оновлення основних засобів, освоєння нових технологій, розвиток бізнесу.	Створює умови для розширення діяльності та підвищення конкурентоспроможності.
Розподільча	Визначає порядок і пропорції розподілу прибутку між власниками, резервами та реінвестиціями.	Формує фінансову політику підприємства і забезпечує баланс інтересів учасників.
Стабілізаційна	Забезпечує стійкість підприємства в умовах економічних криз, коливань ринку чи інфляційних процесів.	Виконує функцію буфера фінансової безпеки, дозволяючи уникнути втрат капіталу.

Фінансова функція виступає первинною, адже власний капітал є фундаментом усієї господарської діяльності. Захисна гарантує безпеку та незалежність підприємства від зовнішніх ризиків, тоді як регулююча забезпечує баланс між власними і позиковими коштами.

Важливою є також контрольна функція, через яку власний капітал перетворюється на аналітичний показник ефективності управління та рентабельності. Інвестиційна і розподільча функції забезпечують процес оновлення активів і справедливий розподіл прибутку, сприяючи фінансовій гнучкості та мотивації власників. Стабілізаційна ж функція має стратегічне значення в умовах воєнної економіки та інфляційних ризиків, оскільки дозволяє підтримувати платоспроможність навіть за зниження прибутковості.

Таким чином, власний капітал виконує комплексну місію у фінансовій системі підприємства: він одночасно є джерелом фінансування, гарантом стабільності, індикатором ефективності та інструментом розвитку. Саме завдяки багатофункціональності власного капіталу забезпечується економічна самостійність і довгострокова стійкість підприємства, що робить його центральною ланкою у структурі фінансового потенціалу господарюючого суб'єкта [23].

Узагальнюючи результати дослідження, слід зазначити, що власний капітал є фундаментальною складовою фінансового потенціалу підприємства, яка інтегрує економічний, обліковий та аналітичний аспекти його діяльності. Він виступає не лише джерелом фінансування активів, а й головним показником фінансової самостійності, стабільності та ефективності господарювання. У процесі еволюції теоретичних підходів поняття власного капіталу набуло багатовимірного змісту - від ресурсної інтерпретації до трактування як залишкового інтересу власників у чистих активах після вирахування зобов'язань.

Структура власного капіталу - статутний, додатковий, резервний, нерозподілений прибуток, неоплачений і вилучений капітал - відображає різні

етапи фінансового розвитку підприємства, його інвестиційні можливості та здатність до самофінансування. Кожен елемент виконує специфічну роль у формуванні фінансової стійкості, тоді як сукупність цих компонентів визначає стратегічну гнучкість і рівень автономії підприємства.

Функціональний аналіз власного капіталу підтвердив, що він реалізує фінансову, захисну, регулюючу, контрольну, інвестиційну, розподільчу та стабілізаційну функції, які в комплексі забезпечують ефективне управління ресурсами, контроль за результативністю діяльності й формування фінансової безпеки підприємства. Як об'єкт аналітики, власний капітал відображає результати управлінських рішень, вплив зовнішніх і внутрішніх чинників, дає змогу оцінити динаміку розвитку, визначити тенденції змін структури джерел фінансування та рівень рентабельності.

Отже, у межах підрозділу обґрунтовано, що власний капітал є центральним елементом фінансової архітектури підприємства, який поєднує функції управління, контролю й розвитку. Його ефективне формування, структура та аналітичне відстеження є запорукою стабільності, інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності суб'єкта господарювання в умовах сучасних економічних викликів.

1.2. Стан дослідженості проблеми та наукові напрями її вирішення

Стан дослідженості проблеми власного капіталу свідчить про значну увагу науковців до питань його формування, обліку, оцінки та управління. Водночас у сучасних умовах господарювання залишаються невирішеними окремі теоретичні, нормативні та практичні аспекти, що потребують подальшого вивчення. Нормативно-правове регулювання власного капіталу в Україні має фрагментарний характер, що призводить до різнотлумачень у бухгалтерській практиці та ускладнює порівнянність звітності за

національними й міжнародними стандартами. Науковці пропонують різні підходи до розуміння сутності цієї категорії, визначення її структури, функцій і ролі у забезпеченні фінансової стійкості підприємства.

Ключовим для цілей бухгалтерського обліку та фінансової звітності є класифікація власного капіталу, передбачена Н(П)СБО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», відповідно до якої виділяють такі складові: зареєстрований (пайовий) капітал, капітал у дооцінках, додатковий капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток (непокритий збиток), вилучений і неоплачений капітал [47]. Для економічної інтерпретації та аналітичних оцінок доцільно розрізняти власний капітал за джерелами формування:

- вкладений (внесений засновниками у сумі, що дорівнює або перевищує номінальну вартість акцій, часток або паїв), який охоплює статутний, пайовий та додатково вкладений капітал за мінусом неоплаченого і вилученого;

- накопичений у результаті господарської діяльності - це нерозподілений прибуток, резервний та інший додатковий капітал за мінусом непокритих збитків [69].

Особливістю бухгалтерського обліку власного капіталу є відсутність окремого стандарту, що регламентує порядок його ведення. На міжнародному рівні це пояснюється різноманітністю національних юрисдикцій і законодавчих підходів до формування капіталу, а на національному - частими змінами у господарському законодавстві. Основними джерелами нормативного регулювання виступають положення (стандарти) бухгалтерського обліку, закони України та методичні рекомендації. Як показує аналіз, єдиний стандарт обліку власного капіталу доцільно не запроваджувати, оскільки часті зміни законодавства та різноманіття організаційно-правових форм підприємств зумовлюють ризик перетворення такого стандарту на суто методичний документ із технічними аспектами. Прикладом є трансформація законодавчих вимог щодо резервного капіталу, які з 1991 по 2022 рік зазнали суттєвих змін - від обов'язкових щорічних відрахувань до повної відсутності нормативної

вимоги. Це свідчить про тенденцію лібералізації фінансової політики підприємств, але водночас - про втрату контрольної функції резервного капіталу.

Таблиця 1.2

Нормативно-правове регулювання обліку власного капіталу в Україні

Нормативно-правовий акт	Основні положення щодо власного капіталу	Значення для практики обліку
Н(П)СБО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»	Визначає складові власного капіталу, вимоги до розкриття інформації у балансі та звіті про власний капітал.	Є базовим документом для класифікації та відображення змін капіталу у звітності.
Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»	Встановлює загальні принципи ведення обліку, оцінки та відображення власного капіталу.	Надає правову основу для організації бухгалтерського обліку.
Закон України «Про акціонерні товариства»	Визначає вимоги до створення, структури та мінімального розміру статутного капіталу акціонерних товариств.	Регламентує порядок формування та зміни зареєстрованого капіталу.
Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»	Не містить обов'язкової вимоги щодо створення резервного капіталу.	Надано гнучкість підприємствам у розподілі прибутку та формуванні резервів.
Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності	Визначають порядок відображення власного капіталу в балансі й умовах його зміни.	Уточнюють технічні аспекти ведення обліку та складання звітності.
МСФЗ (Концептуальна основа)	Розглядає власний капітал як залишкову частку активів після відрахування зобов'язань.	Забезпечує узгодженість із міжнародною практикою звітування.

Відповідно до Н(П)СБО 1, «Звіт про власний капітал» [47] є складовою фінансової звітності, що відображає зміни у складі власного капіталу протягом звітного періоду. Його метою є надання повної, правдивої та неупередженої інформації користувачам фінансової звітності про динаміку структури власного капіталу. Проте для малих і мікропідприємств інформаційне наповнення залишається недостатнім: у балансі вони наводять лише дані про складові капіталу на початок і кінець періоду, без розкриття причин змін. Як слушно зазначає Мулик Т. О., це обмежує можливості аналізу джерел формування власного капіталу та оцінки його ефективності [46].

Таким чином, стан нормативно-правового забезпечення обліку власного

капіталу в Україні можна охарактеризувати як такий, що має достатню методологічну основу, але потребує уніфікації та деталізації вимог до розкриття інформації у фінансовій звітності, особливо для суб'єктів малого бізнесу. Це створює передумови для подальших наукових пошуків у напрямі вдосконалення методики обліку, аналітичних процедур і контролю за змінами власного капіталу.

Аналіз наукових праць свідчить, що проблематика обліку, звітності та управління власним капіталом посідає важливе місце у сучасних економічних дослідженнях. Значна кількість авторів зосереджується на питаннях нормативного забезпечення, узгодженості національних і міжнародних стандартів, ефективності управління капіталом та його впливу на фінансову стійкість підприємств.

У статті В. Чудовця (2024) наголошено на практичних проблемах ведення обліку власного капіталу, зокрема на неузгодженості між вимогами НП(С)БО та МСФЗ, що створює труднощі у формуванні достовірної звітності. Автор пропонує вдосконалення внутрішнього контролю та деталізацію структури Звіту про власний капітал як засобу підвищення прозорості інформації для користувачів [76].

О. Г. Платухін (2025) розглядає теоретичні засади фінансового управління власним капіталом, визначаючи його як систему цілеспрямованих дій, спрямованих на забезпечення раціонального співвідношення між складовими капіталу. Дослідник підкреслює, що ефективність управління власним капіталом безпосередньо пов'язана з рівнем фінансової стійкості та конкурентоспроможності підприємства. У попередній публікації (2024) він запропонував структуру показників для оцінювання результативності фінансового управління, що дозволяє формувати інтегровану аналітичну модель прийняття управлінських рішень [56].

Вагомий внесок у вивчення ролі власного капіталу у системі фінансової стійкості зробили О. Зоря, М. Єрмолаєва, Л. Капаєва, В. Кулинич та Ю. Кацай

(2025). У своїй роботі автори комплексно поєднали питання обліку, звітності та аналізу, розробивши модель взаємозв'язку між структурою власного капіталу та фінансовими результатами діяльності. Вони довели, що збалансованість капіталу за видами є одним із ключових чинників довгострокової стабільності підприємства [23].

У дослідженні Л. Полятикіної (2024) увагу зосереджено на податкових аспектах концепції збереження власного капіталу. Авторка акцентує на проблемі подвійного впливу податкового законодавства на формування чистого прибутку та резервів, обґрунтовуючи потребу у створенні податково-нейтрального середовища для реінвестування прибутків [60].

Науковці Т. В. Гордієнко та Т. М. Сторожук (2021) досліджують обліково-інформаційне забезпечення управління власним капіталом, звертаючи увагу на фрагментарність нормативної бази й відсутність єдиного стандарту обліку. Вони наголошують на необхідності формування уніфікованих підходів до оцінки та розкриття інформації у звітності [13].

Проблему забезпечення фінансової безпеки через управління капіталом розглянуто у роботі Я. Дробота та І. Корнієнко (2022). Автори підкреслюють, що структура власного капіталу є ключовим чинником фінансової стійкості, а її нераціональне співвідношення може створювати загрози для безперервності діяльності підприємства [16].

І. Єпіфанова та В. Супрун (2020) зосереджують увагу на специфіці управління капіталом підприємств легкої промисловості, доводячи, що галузеві особливості суттєво впливають на механізми формування резервів та розподілу прибутку [17]. У подальшій роботі І. Єпіфанової, В. Джеджули та Д. Мотрука (2022) розглянуто досвід підприємств мобільного зв'язку, де управління власним капіталом пов'язується з технологічними інноваціями та гнучкими фінансовими стратегіями [18].

Сучасні тенденції формування капіталу в умовах нестабільності описує М. Мудрий (2022). Автор зазначає, що в період економічної турбулентності

підприємства мають орієнтуватися на збереження власного капіталу через реінвестування прибутку та підвищення ефективності його використання, а не на залучення короткострокових позик [45].

Н. Поліщук та Я. Заболотна (2023) акцентують на відсутності єдиних підходів до визначення структури капіталу підприємства, зокрема у частині визнання неоплаченого та вилученого капіталу. Авторки обґрунтовують необхідність гармонізації термінології між бухгалтерськими стандартами та корпоративним правом [59].

У публікації Л. Ткачука та П. Лебедєва (2024) наголошено на важливості фінансових аспектів управління власним капіталом, серед яких виділено рентабельність власного капіталу, фінансовий леверидж і коефіцієнт автономії як базові індикатори ефективності управлінських рішень [73].

Варто також згадати роботу О. Бровкової, О. Яковенко та Р. Гондюла (2021), які розглядають фінансове управління як інструмент підвищення конкурентоспроможності підприємства. Автори підкреслюють, що оптимізація структури капіталу та зниження фінансових ризиків мають бути стратегічними завданнями сучасного менеджменту. [7]

Нарешті, у дослідженні О. Мякишевської, О. Нагорної, І. Тимошенко та Є. Поліщук (2025), присвяченому інвестуванню у девелоперські проєкти, підкреслюється, що власний капітал виконує роль довгострокового інструмента залучення фінансових ресурсів, особливо у високоризикових сферах, таких як нерухомість.

Узагальнюючи позиції науковців, можна зробити висновок, що сучасні дослідження власного капіталу охоплюють три основні напрями:

- нормативно-методологічний - пошук єдиних підходів до обліку й оцінки;
- аналітико-управлінський - розроблення систем оцінки ефективності управління;
- практично-прикладний - удосконалення механізмів фінансової

стабільності та інвестиційної політики.

Попри значний науковий доробок, залишається актуальним питання гармонізації облікових стандартів, розширення аналітичної бази звітності та розроблення інструментів моніторингу ефективності структури власного капіталу.

Одним із практичних питань, що залишається предметом наукових дискусій і нормативних уточнень, є встановлення та дотримання мінімального розміру статутного капіталу підприємств різних організаційно-правових форм. Цей показник має не лише юридичне, а й економічне значення, оскільки виконує гарантійну функцію захисту кредиторів і слугує першим індикатором фінансової спроможності новоствореної юридичної особи. В умовах сучасної економічної нестабільності питання адекватності мінімального розміру статутного капіталу набуває особливої актуальності, адже його рівень повинен не лише відповідати вимогам законодавства, а й відображати реальну здатність суб'єкта господарювання виконувати свої зобов'язання.

У чинному законодавстві України існує значна диференціація вимог до мінімального статутного капіталу. Так, для товариств з обмеженою відповідальністю цей поріг є формальним і становить лише 1 гривню, що забезпечує легкість входу на ринок, але фактично не створює фінансової гарантії. Натомість для акціонерних товариств мінімальний розмір визначено на рівні 1 600 000 грн (еквівалент 200 мінімальних заробітних плат), що покликано забезпечити стабільність і відповідальність перед акціонерами та кредиторами. Окремі види юридичних осіб - інститути спільного інвестування, страхові компанії, інвестиційні фонди - мають підвищені капітальні вимоги, обумовлені їх високим рівнем ризику та потребою у довгостроковій платоспроможності.

Для узагальнення підходів щодо нормативного регулювання мінімального статутного капіталу та контролю його дотримання подано табл. 1.3.

Таблиця 1.3

**Нормативне регулювання мінімального розміру статутного капіталу
підприємств в Україні**

Організаційно-правова форма	Мінімальний розмір статутного капіталу	Нормативне джерело	Контроль та перевірка дотримання
Товариство з обмеженою відповідальністю	1 грн	Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» (2018 р.)	Перевіряється державним реєстратором або нотаріусом під час реєстрації; податкові органи - у процесі діяльності
Акціонерне товариство	1 600 000 грн (з 1 квітня 2024 р.)	Закон України «Про акціонерні товариства» від 27.07.2022 № 2465-IX	Контроль під час реєстрації та щорічного підтвердження фінансової звітності; НКЦПФР здійснює нагляд
Інститути спільного інвестування	10 000 000 грн	Закон України «Про інститути спільного інвестування»	НКЦПФР - при реєстрації та ліцензуванні діяльності
Страхові компанії	Визначається окремо (залежно від виду страхування)	Закон України «Про страхування», ліцензійні умови	Національний фінансовий регулятор (страховий нагляд)
Приватне підприємство (унітарне)	Не встановлено (наявність обов'язкова)	Закон України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб»	Перевірка державним реєстратором при створенні; подальший контроль - загальний
Приватне підприємство (корпоративне)	Не встановлено; поділ на частки допускається статутом	Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб»	Контроль реєстратора; нагляд податкових органів
Усі юридичні особи	Перевірка вартості чистих активів після другого року діяльності та щороку надалі	Законодавство про господарські товариства	Самоконтроль власників; податковий і фінансовий нагляд

Узагальнюючи наведене, можна відзначити, що мінімальний розмір статутного капіталу виконує переважно номінальну роль, тоді як реальний фінансовий стан підприємства відображається через оцінку чистих активів. Така ситуація породжує низку практичних ризиків - формальний характер вимог до капіталу, відсутність дієвих механізмів контролю за його відповідністю фактичним активам і неузгодженість між бухгалтерськими стандартами та корпоративним правом. Разом із тим підвищення мінімального капіталу для акціонерних товариств і спеціалізованих фінансових інститутів спрямоване на посилення фінансової дисципліни та захист інтересів кредиторів. У перспективі доцільним є розроблення методичних рекомендацій щодо порівняльного аналізу статутного капіталу та чистих активів у складі звіту про власний капітал, що забезпечить реальну оцінку фінансової стійкості суб'єктів господарювання.

Проведений огляд законодавчих і наукових джерел дозволяє зробити висновок, що питання обліку, формування та управління власним капіталом залишається складним і багаторівневим. Воно поєднує нормативно-правові аспекти, пов'язані з регламентацією структури капіталу, науково-методичні проблеми, що стосуються відсутності єдиних підходів до його оцінки, та практичні труднощі, зумовлені мінливістю економічного середовища і галузевою специфікою підприємств.

Незважаючи на певну гармонізацію із міжнародними стандартами, українська система обліку все ще характеризується фрагментарністю регулювання та недостатньою уніфікацією процедур розкриття інформації про власний капітал у фінансовій звітності. У науковій площині спостерігається різноманітність трактувань сутності власного капіталу - від його розуміння як сукупності прав власників до інтерпретації як джерела самофінансування та показника ринкової вартості бізнесу. На практиці ж підприємства стикаються з труднощами у визначенні оптимальної структури капіталу, проведенні оцінки чистих активів, розподілі прибутку й формуванні резервів, що безпосередньо

впливає на їх фінансову стійкість. Для систематизації основних проблем, виявлених під час аналізу, у табл. 1.4 наведено узагальнення ключових питань нормативного, наукового та практичного характеру.

Таблиця 1.4

**Проблеми нормативного, наукового та практичного характеру у сфері
обліку та управління власним капіталом**

Зміст та суть проблеми	Наслідки	Напрями подолання
Нормативно-правові		
1. Відсутність єдиного стандарту обліку власного капіталу. 2. Неузгодженість між П(С)БО, МСФЗ і нормами корпоративного права. 3. Часті зміни у вимогах до формування резервного капіталу та мінімального статутного капіталу.	- ускладнення порівнянності звітності; - ризик помилок при обліку та розкритті інформації	Доцільно створити методичні рекомендації Мінфіну щодо уніфікації трактувань і термінів.
Науково-методичні		
1. Відсутність єдиної системи оцінки ефективності структури власного капіталу. 2. Недостатня увага до взаємозв'язку між власним капіталом і показниками фінансової безпеки. 3. Відсутність адаптованих моделей для підприємств малого бізнесу.	- неможливість повної діагностики фінансової стійкості; - обмеження у застосуванні аналітичних методик;	Необхідна розробка комплексної системи показників оцінювання ефективності управління власним капіталом.
Практичні		
1. Формальний підхід до визначення мінімального статутного капіталу. 2. Невідповідність між номінальним і реальним рівнем капіталу (чистими активами). 3. Недостатня прозорість інформації у звітності малих і мікропідприємств. 4. Відсутність єдиного механізму контролю за використанням резервного капіталу.	- зниження довіри інвесторів і кредиторів; - потенційні ризики фінансової нестійкості;	Варто впровадити процедуру регулярного тестування чистих активів ("clean assets test"), посилити вимоги до розкриття у звіті про власний капітал.

Таким чином, на сучасному етапі розвитку облікової системи України власний капітал виступає не лише об'єктом обліку, а й індикатором ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства. Удосконалення нормативної бази, гармонізація методології та розробка єдиних підходів до оцінювання і контролю за змінами капіталу є ключовими умовами підвищення достовірності фінансової звітності й забезпечення реальної фінансової стійкості суб'єктів господарювання.

РОЗДІЛ 2

ОБЛІК ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ

2.1. Організаційно-правові засади діяльності та облікова політика підприємства

Розташування господарства є оптимальним для ведення аграрного виробництва: сприятливі ґрунтово-кліматичні умови Полтавщини формують високий потенціал розвитку рослинництва, а вигідне транспортно-логістичне положення — полегшує збут продукції та співпрацю з переробними і торговельними структурами. Наявність поблизу основних автомобільних магістралей сприяє зниженню витрат на транспортування й розширенню ринків збуту.

Згідно з даними державного реєстру, за підприємством закріплено кілька напрямів економічної діяльності відповідно до КВЕД. Основним видом є 01.11 – вирощування зернових, бобових і насіння олійних культур, що реалізується через орендні відносини з власниками земельних паїв. Додатковими напрямками виступають 01.61 – допоміжна діяльність у рослинництві, яка забезпечується власним машинно-тракторним парком і залученою технікою, а також 46.21 – оптова торгівля зерном, що передбачає наявність складських потужностей для зберігання та доробки продукції перед реалізацією.

Організаційна структура господарства побудована за функціональним принципом і включає управлінський, виробничий, фінансово-економічний та допоміжний блоки. Загальне керівництво здійснює директор, який відповідає за стратегічний розвиток, організацію виробництва, управління фінансовими потоками та зовнішні комунікації. Бухгалтерська служба очолюється головним бухгалтером, який разом із заступником забезпечує ведення бухгалтерського й податкового обліку, контроль за рухом грошових коштів, складання фінансової звітності та взаєморозрахунки з бюджетом і контрагентами.

Виробничу діяльність координує агроном, який здійснює планування сівозмін, контроль якості насіння, добрив і засобів захисту рослин, а також організовує технологічні процеси вирощування культур. Під його керівництвом працюють трактористи-машиністи та сезонні робітники. Технічне обслуговування й транспортне забезпечення здійснює автогараж, де зосереджена техніка, транспортні засоби та механізми. За їхній технічний стан, ремонт і виконання транспортних робіт відповідають водії та слюсарі.

Таким чином, структура фермерського господарства є чітко регламентованою та адаптованою до умов аграрного виробництва. Вона забезпечує ефективну координацію управлінських, фінансових і виробничих процесів, сприяє підвищенню продуктивності праці, зниженню витрат і досягненню стабільних економічних результатів. Бухгалтерський облік у господарстві організовано на належному рівні, що гарантує прозорість фінансових операцій, контроль за витратами та достовірність даних звітності.

Кваліфікаційний склад бухгалтерської служби фермерського господарства характеризується високим рівнем професійної підготовки та практичного досвіду, що забезпечує якісне ведення обліку й складання достовірної фінансової звітності. Основу облікового підрозділу становлять бухгалтер і його заступник, які мають вищу економічну освіту, здобуту у Полтавському державному аграрному університеті (ПДАУ).

Головний бухгалтер має понад двадцятирічний досвід бухгалтерської роботи за спеціальністю «Облік і аудит» і кваліфікацію економіста з бухгалтерського обліку. Працівник володіє сучасними інформаційними технологіями, зокрема працює у програмному середовищі BAS: Бухгалтерія, використовує системи Medoc, інтернет-банкінг та Microsoft Excel для формування облікових реєстрів і звітних документів. Регулярно бере участь у вебінарах, професійних онлайн-курсах та має доступ до провідних бухгалтерських порталів, що сприяє підтриманню високого рівня кваліфікації.

Заступник бухгалтера - молодий фахівець із дипломом магістра

спеціальності «Облік і оподаткування», який має шестирічний стаж роботи у сфері бухгалтерського обліку. Його професійна діяльність спрямована на ведення первинної документації, облік розрахунків із контрагентами та допомогу у підготовці звітності. Працівник володіє базовими навичками роботи з офісними програмами та освоює автоматизовані системи обліку під керівництвом бухгалтера.

У господарстві облік ведеться в автоматизованому режимі із застосуванням програми BAS: Бухгалтерія, що забезпечує обробку первинних документів, ведення аналітичних реєстрів та формування підсумкових звітів. Первинні документи складаються безпосередньо на місцях здійснення операцій, після чого дані вводяться до програми. Для складання та подання звітності використовується програмне забезпечення Medoc, яке забезпечує електронний документообіг і зв'язок із контролюючими органами.

Окремі розрахунки, зокрема з відрядної оплати праці чи преміювання, здійснюються у середовищі Microsoft Excel, що підвищує точність розрахунків і дозволяє оперативно формувати додаткові аналітичні таблиці. Фінансові операції через банківську установу АТ КБ «Приватбанк» проводяться за допомогою системи інтернет-банкінгу, що забезпечує швидкість платежів і зручність у взаєморозрахунках.

Отже, бухгалтерська служба підприємства має належний кадровий потенціал, сучасне технічне забезпечення й високий рівень організації облікових процесів. Це створює умови для ефективного ведення бухгалтерського й податкового обліку, своєчасного складання фінансової звітності, контролю за рухом коштів і забезпечення управлінських потреб керівництва. Облікова політика господарства розроблена відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Податкового кодексу України, національних П(С)БО та внутрішніх управлінських потреб, що гарантує дотримання принципів повноти, послідовності й достовірності облікової інформації.

Облікова політика фермерського господарства базується на дотриманні основних принципів бухгалтерського обліку та враховує специфіку аграрної діяльності. Господарство здійснює ведення обліку на засадах безперервності діяльності, повного висвітлення, нарахування та відповідності доходів і витрат, що забезпечує достовірне відображення результатів фінансово-господарських операцій. Уся інформація у фінансовій звітності формується на підставі первинних документів і відображає реальний фінансовий стан підприємства.

Оцінка активів проводиться відповідно до вимог національних стандартів бухгалтерського обліку. Основні засоби визнаються за первісною вартістю із подальшим зменшенням на суму накопиченої амортизації. Матеріальні запаси (насіння, паливо, добрива, засоби захисту рослин, корми) обліковуються за собівартістю їх придбання або виготовлення, а їх списання здійснюється за методом середньозваженої собівартості. Біологічні активи оцінюються за справедливою вартістю з урахуванням витрат на продаж або, за неможливості визначення такої, - за собівартістю з подальшим коригуванням.

Амортизаційна політика господарства передбачає застосування прямолінійного методу нарахування амортизації, що дозволяє рівномірно розподіляти вартість об'єкта протягом строку його корисного використання. Для малоцінних необоротних матеріальних активів використовується метод 100 % амортизації при введенні в експлуатацію, що відповідає принципу економічної доцільності.

У частині податкового обліку підприємства перебуває на загальній системі оподаткування та здійснює облік прибутку відповідно до вимог Податкового кодексу України. Для цього ведуться паралельні регістри бухгалтерського та податкового обліку, забезпечується коректне відображення податкових різниць у складі фінансових результатів і своєчасне подання податкової звітності.

Документальне забезпечення обліку включає оформлення всіх господарських операцій первинними документами встановленої форми -

накладними, актами, відомостями, товарно-транспортними накладними, платіжними дорученнями. Первинні документи зберігаються як у паперовому, так і в електронному вигляді, а їх обробка здійснюється в автоматизованих програмах BAS: Бухгалтерія та Medoc, що підвищує точність і оперативність облікових процесів.

Фермерське господарство складає фінансову звітність відповідно до НП(С)БО, зокрема Баланс (форма №1-м) та Звіт про фінансові результати (форма №2-м). Для забезпечення достовірності облікових даних у підприємстві діє система внутрішнього контролю, яка охоплює перевірку первинних документів, інвентаризацію активів, аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості, контроль за рухом матеріальних цінностей і грошових коштів.

Отже, облікова політика підприємства поєднує законодавчі вимоги та практичні особливості аграрного бізнесу, забезпечуючи прозорість облікових процедур, своєчасність складання звітності й ефективність управлінських рішень. Такий підхід дозволяє підтримувати фінансову стабільність підприємства, зміцнювати контроль за ресурсами та формувати достовірну інформаційну базу для подальшого аналізу та планування діяльності.

Незважаючи на значну кількість завдань, які постають перед обліковою політикою підприємства у частині обліку власного капіталу - від забезпечення повноти та достовірності інформації про його стан і рух до контролю за законністю формування та раціональним розподілом прибутку - ключовим її призначенням залишається створення цілісної, системно організованої бухгалтерської моделі підприємства. Така модель має охоплювати всі елементи облікового процесу: організаційний (структура облікової служби, документообіг, розподіл обов'язків), методичний (вибір способів оцінки, методів обліку, принципів відображення господарських операцій) та технічний (застосування програмного забезпечення, автоматизація, внутрішній контроль).

Водночас ефективна облікова політика у сфері власного капіталу повинна забезпечувати узгодженість між бухгалтерськими записами та звітністю,

своєчасне відображення змін у структурі капіталу, достовірне формування показників статутного, додаткового, резервного капіталу та нерозподіленого прибутку. Вона покликана формувати аналітичну базу для управлінських рішень, дозволяти відстежувати фінансові результати діяльності, визначати джерела фінансування інвестицій і гарантувати прозорість взаємовідносин із власниками.

Саме тому в господарстві розроблено структуровану систему елементів облікової політики щодо обліку власного капіталу, яка відображає особливості його формування, зміни та використання в межах діючого законодавства й управлінських потреб підприємства (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Елементи облікової політики щодо складових власного капіталу підприємств

Складові власного капіталу	Елементи облікової політики
1	2
Зареєстрований (пайовий) капітал	Визначення порядку формування та оцінки внесків учасників. Регламентування процедур збільшення або зменшення зареєстрованого капіталу. Визначення порядку виходу учасників із господарства та розрахунку належних їм часток у капіталі.
Капітал у дооцінках	Визначення порядку відображення дооцінки (уцінки) необоротних активів і фінансових інструментів, які згідно з національними П(С)БО визнаються у складі власного капіталу. Забезпечення розкриття відповідної інформації у фінансовій звітності, зокрема у Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід).
Резервний капітал	Визначення джерел формування резервного капіталу та встановлення розміру щорічних відрахувань. Регламентація напрямів використання резервів для покриття збитків чи інших цілей, передбачених статутом.
Нерозподілений прибуток	Визначення джерел формування нерозподіленого прибутку на підставі фінансових результатів діяльності. Установлення напрямів його розподілу між учасниками, на соціальні програми або реінвестування у виробництво.
Неоплачений капітал	Визначення порядку погашення заборгованості учасників за внесками до статутного капіталу. Визначення методики розрахунку його впливу на підсумковий розмір власного капіталу в балансі.

Система елементів облікової політики щодо власного капіталу у

фермерському господарстві побудована таким чином, щоб забезпечити достовірне, послідовне та своєчасне відображення змін у структурі власного капіталу. Вона ґрунтується на принципах правової визначеності, прозорості та контролю, що дозволяє чітко розмежовувати компетенцію учасників, порядок внесення пайових часток і механізми використання прибутку.

У контексті діяльності аграрного підприємства така система є особливо важливою, адже саме власний капітал виступає головним джерелом фінансування виробничих процесів, модернізації техніки та впровадження інновацій.

Чітке визначення процедур формування резервного та нерозподіленого капіталу підвищує фінансову стійкість господарства, а застосування методичних правил щодо оцінки дооцінок і неоплачених внесків гарантує узгодженість даних бухгалтерського обліку зі звітністю.

Отже, облікова політика підприємства у частині власного капіталу є не лише регламентом внутрішнього фінансового контролю, а й інструментом забезпечення стабільності, інвестиційної привабливості та прозорості фінансових результатів.

2.2. Облік власного капіталу та відображення інформації у звітності

Система обліку власного капіталу у фермерському господарстві є важливою складовою фінансового обліку, оскільки саме вона забезпечує достовірне відображення процесів формування, змін і використання капіталу, а також гарантує прозорість інформації для управлінських, податкових і контрольних потреб. Власний капітал є джерелом фінансової незалежності підприємства, тому ефективна його організація дозволяє забезпечити безперервність діяльності, підвищити інвестиційну привабливість та зміцнити фінансову стійкість господарства.

Основними завданнями обліку зареєстрованого капіталу на підприємстві є своєчасне відображення всіх господарських операцій, що стосуються його створення та змін; контроль за відповідністю дій підприємства вимогам законодавства; відображення інформації про формування і використання чистого прибутку; дотримання принципів ведення аналітичного обліку за кожним видом капіталу; формування повної, об'єктивної та своєчасної інформації для внутрішніх і зовнішніх користувачів фінансової звітності.

Організація документального забезпечення обліку власного капіталу починається з ідентифікації господарських операцій, що мають вплив на структуру капіталу, визначення об'єктів обліку та формування відповідної системи первинних документів. Документальний супровід операцій є ключовим елементом внутрішнього контролю, адже від правильності оформлення первинних документів залежить достовірність даних у бухгалтерських регістрах і фінансовій звітності.

Для облікового відображення операцій з власним капіталом використовуються дві основні групи первинних документів, що розрізняються за характером їх впливу на активи та пасиви підприємства:

- документи, які фіксують операції, що одночасно змінюють власний капітал і активи підприємства (наприклад, акти приймання-передачі основних засобів як внеску до статутного капіталу, платіжні доручення на зарахування коштів учасників тощо);
- документи, які відображають операції, що призводять до змін у власному капіталі та розрахунках з його учасниками (наприклад, протоколи зборів учасників щодо зміни розміру капіталу, накази про розподіл прибутку, довідки бухгалтерії про дооцінку активів, розрахунки часток учасників при вибутті тощо).

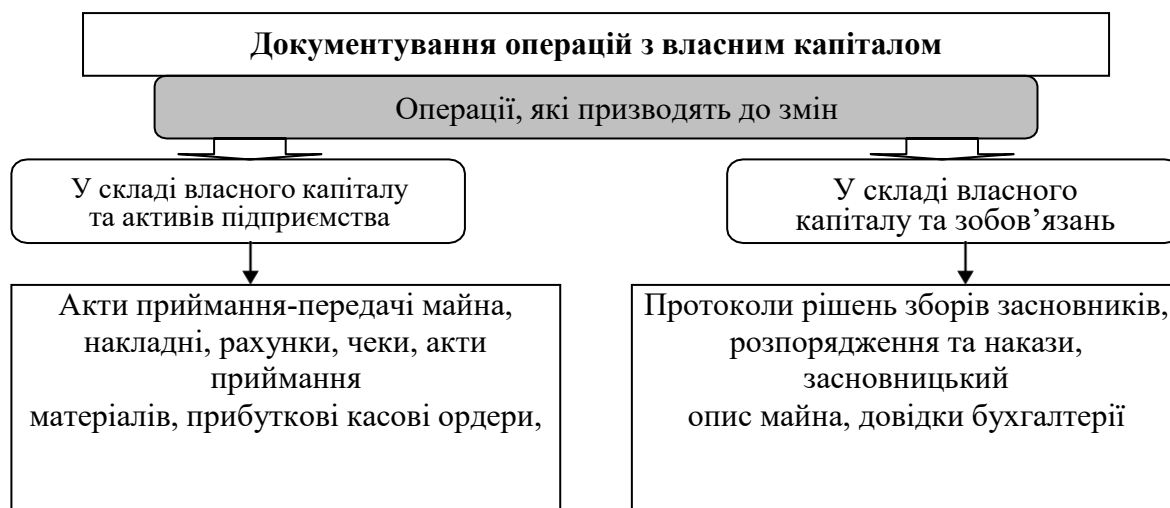

Рис. 2.1. Документальне забезпечення операцій з власним капіталом

У фермерському господарстві документообіг побудовано за принципом повного висвітлення всіх змін у структурі капіталу, починаючи від моменту створення підприємства й до фіксації результатів діяльності у фінансовій звітності. Усі документи оформлюються згідно з вимогами законодавства України, мають реквізити, підписи уповноважених осіб і зберігаються як у паперовому, так і в електронному форматі, що відповідає сучасним вимогам диджиталізації облікового процесу.

Таким чином, документальне забезпечення операцій з власним капіталом підприємства є системно організованим процесом, який поєднує нормативну чіткість, автоматизацію та контроль. Це дає змогу уникати помилок у відображенні змін капіталу, своєчасно формувати дані для звітності та забезпечувати користувачів достовірною інформацією про фінансовий стан підприємства.

Для власного капіталу у Плані рахунків передбачено 4 клас рахунків, характеристика представлена на рис. 2.2.

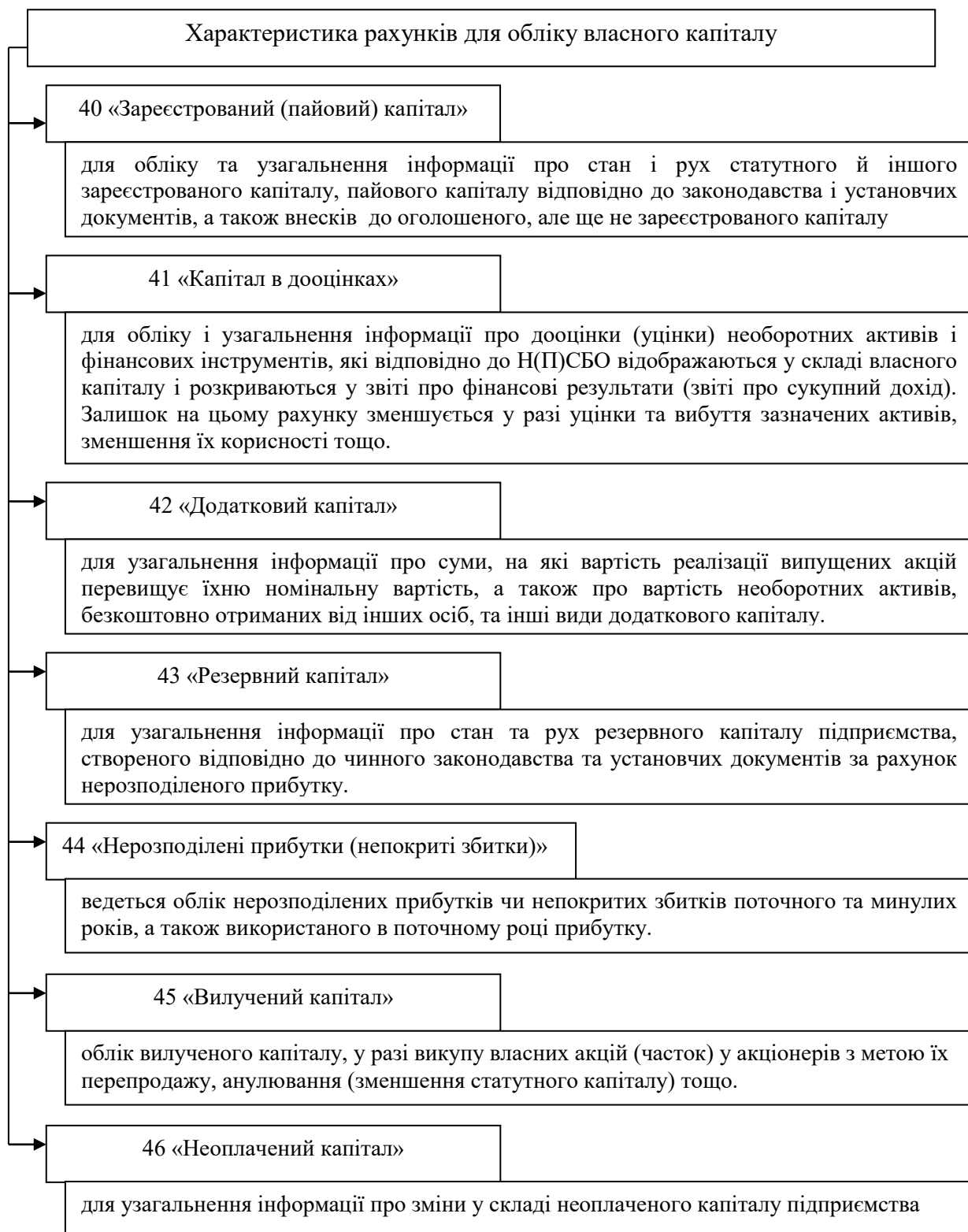

Рис. 2.2. Характеристика рахунків для обліку власного капіталу

Порядок організації бухгалтерського обліку власного капіталу підприємства представлено на рис. 2.3.

Рис. 2.3. Порядок організації бухгалтерського обліку власного капіталу

У фермерському господарстві власний капітал формується за рахунок внесків засновників і накопиченого в процесі діяльності прибутку, тому його структура включає зареєстрований (пайовий) капітал та нерозподілений прибуток. Такий поділ відповідає вимогам національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку і забезпечує прозорість джерел фінансування діяльності

підприємства. Власний капітал виступає основним елементом фінансової автономії господарства, оскільки саме він гарантує покриття зобов'язань та формує основу для подальшого розвитку, інвестування і забезпечення стабільності.

Для обліку зареєстрованого капіталу на підприємстві застосовується рахунок 40 «Зареєстрований (пайовий) капітал», зокрема субрахунок 401 «Статутний капітал». Його призначення полягає в узагальненні інформації про розмір, структуру та зміни статутного капіталу підприємства, що забезпечує прозорість власних джерел фінансування. На кредиті субрахунку 401 відображається збільшення статутного капіталу за рахунок внесків засновників у грошовій чи натуральній формі, а також дооцінки майна. Водночас за дебетом фіксуються операції, пов'язані зі зменшенням статутного капіталу – покриття збитків за рішенням власників, вилучення частки засновника при виході зі складу господарства, розподіл активів під час ліквідації або реорганізації підприємства. Таке відображення господарських операцій забезпечує належний контроль за змінами у складі власного капіталу, сприяє своєчасному оновленню облікових даних і підтримує відповідність між бухгалтерськими записами, статутом підприємства та показниками фінансової звітності. Всі дії, пов'язані з рухом статутного капіталу, підтверджуються належно оформленими первинними документами – рішеннями загальних зборів засновників, протоколами, актами приймання-передачі внесків, довідками бухгалтерії.

Організація такого обліку на підприємстві забезпечує єдність правового, організаційного й бухгалтерського підходів до управління власним капіталом, що дозволяє достовірно відображати реальний стан джерел фінансування та оцінювати фінансову стійкість підприємства. Узагальнена схема формування, збільшення та зменшення статутного капіталу наведена на рис. 2.4, що наочно демонструє взаємозв'язок між операціями засновників, змінами у власному капіталі та відповідними бухгалтерськими рахунками.

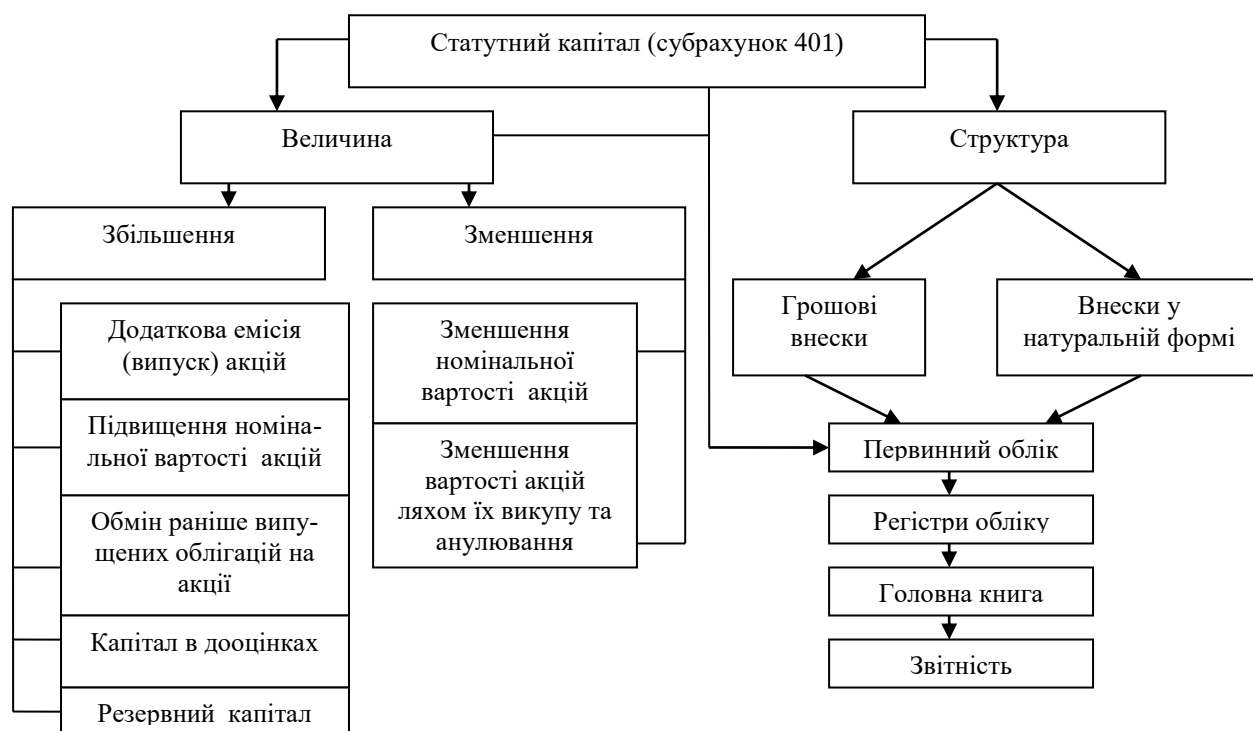

Рис. 2.4. Загальна схема формування, збільшення та зменшення статутного капіталу

Величина статутного капіталу фермерського господарства визначена у його установчих документах і обліковується як сальдо за кредитом рахунку 40 «Зареєстрований (пайовий) капітал», субрахунок 401 «Статутний капітал». Цей показник є офіційно зафіксованим джерелом власних коштів підприємства, який підтверджує частку участі засновників у формуванні майнової бази господарства.

Усі зміни статутного капіталу (як збільшення, так і зменшення) потребують обов'язкового внесення відповідних коректив до Статуту підприємства і державної реєстрації таких змін. Збільшення капіталу відображається за кредитом рахунку 401, тоді як його зменшення - за дебетом. Подібні операції можуть бути наслідком внесення додаткових коштів або майна засновниками, спрямування частини нерозподіленого прибутку на збільшення капіталу, проведення індексації основних засобів чи, навпаки, зменшення капіталу у зв'язку з покриттям збитків або виходом одного із власників.

Кореспонденція рахунків, що використовується для відображення в

бухгалтерському обліку операцій із формування, зміни та використання статутного капіталу на підприємстві, наведена у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Типова кореспонденція рахунків для відображення операцій зі статутним капіталом підприємства

Зміст господарської операції	Дт	Кт	Сума, грн
Відображено суму статутного капіталу, зафіксовану в установчих документах	46	40	150 000
Внесено грошові кошти засновниками на поточний рахунок підприємства	311	46	75 000
Внесено готівкові кошти до каси підприємства	301	46	20 000
Передано основні засоби як внесок до статутного капіталу	10	46	55 000
Збільшено розмір статутного капіталу за рахунок додаткових внесків учасників	46	40	30 000
Здійснено збільшення статутного капіталу за рахунок дооцінки основних засобів	411	40	12 000
Спрямовано частину нерозподіленого прибутку на збільшення статутного капіталу	443	40	8 000
Зменшено статутний капітал у зв'язку з виходом одного із засновників	40	672	10 000
Виплачено компенсацію засновнику при зменшенні його частки	672	301, 311	10 000
Відображено викуп частки засновника господарством	451	301, 311	15 000
Анульовано викуплену частку (зменшено статутний капітал)	40	451	15 000

Наведені операції демонструють динаміку формування та використання власного капіталу, яка відображає реальний стан фінансових відносин між засновниками та підприємством. Такий підхід забезпечує прозорість розрахунків, дотримання вимог законодавства та об'єктивність показників фінансової звітності.

Таким чином, облік статутного капіталу на підприємстві організовано відповідно до принципів повного висвітлення, достовірності й контролю за рухом власних коштів. Це дозволяє забезпечити відповідність між обліковими даними, установчими документами та фактичним фінансовим станом підприємства, що є важливою передумовою фінансової стійкості та інвестиційної надійності господарства.

Облік власного капіталу на підприємстві охоплює кілька складових – резервний капітал, вилучений капітал, неоплачений капітал і нерозподілений прибуток (непокриті збитки). Їх ведення здійснюється згідно з вимогами Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку та установчих документів господарства, з урахуванням принципів повного висвітлення, своєчасності та достовірності інформації.

Облік резервного капіталу на підприємстві ведуть на рахунку 43 «Резервний капітал», який призначений для узагальнення інформації про його формування, використання та залишок. Джерелом створення резервного капіталу є нерозподілений прибуток, що спрямовується за рішенням засновників у встановлених розмірах – не менше 5 % від чистого прибутку щорічно, доки резерв не досягне 25 % від статутного капіталу. За кредитом рахунку 43 відображаються відрахування до резервного капіталу (створення резерву), за дебетом – його використання (покриття збитків, приєднання до статутного капіталу). Типові бухгалтерські записи:

- створення резерву – Дт 441 – Кт 43;
- використання резерву на покриття збитків – Дт 43 – Кт 442;
- приєднання резерву до статутного капіталу – Дт 43 – Кт 40.

Облік неоплаченого капіталу здійснюється на рахунку 46 «Неоплачений капітал». За дебетом цього рахунку відображається сума заборгованості засновників за внесками до статутного капіталу, за кредитом - погашення цієї заборгованості (внесення грошових коштів, майна, нематеріальних активів). Приклад проведення:

- після реєстрації господарства — Дт 46 – Кт 40 (сума визначеного статутного капіталу 52 496 тис. грн);
- внесено грошові кошти – Дт 31 – Кт 46;
- внесено основні засоби – Дт 10 – Кт 46;
- внесено нематеріальні активи – Дт 12 – Кт 46.

Облік вилученого капіталу ведуть на рахунку 45 «Вилучений капітал»,

який є контрпасивним відносно рахунку 40. За дебетом цього рахунку фіксується сума викуплених часток або акцій підприємства у власників, за кредитом - анулювання або перепродаж таких часток іншим учасникам. Типові записи:

- викуп частки учасника – Дт 451 – Кт 30, 31;
- перепродаж викуплених часток за номінальною вартістю – Дт 30, 31 – Кт 451;
- анулювання часток – Дт 40 – Кт 451.

Таблиця 2.3

Типова кореспонденція рахунків для відображення операцій зі власним капіталом підприємства

Вид капіталу / результату	Рахунок	Характер руху	Типові бухгалтерські записи (Дт / Кт)	Суть операції
Зареєстрований (пайовий) капітал	40, 401	Пасивний	Дт 46 – Кт 40	Формування статутного капіталу при створенні
Неоплачений капітал	46	Контрпасивний	Дт 31, 10, 12 – Кт 46	Погашення внесків засновників
Вилучений капітал	45, 451	Контрпасивний	Дт 451 – Кт 30, 31; Дт 40 – Кт 451	Викуп або анулювання часток
Резервний капітал	43	Пасивний	Дт 441 – Кт 43; Дт 43 – Кт 40, 442	Формування або використання резерву
Нерозподілений прибуток (непокріті збитки)	44, 441–443	Пасивний	Дт 79 – Кт 441 (прибуток); Дт 442 – Кт 79 (збитки)	Відображення кінцевого фінансового результату

Облік фінансових результатів на підприємстві здійснюється через рахунок 79 «Фінансові результати», який є активно-пасивним. Протягом року на ньому узагальнюються доходи і витрати підприємства за всіма напрямками діяльності - операційною, фінансовою та інвестиційною. У кінці звітної періоду фінансовий результат (прибуток або збиток) визначається як різниця між кредитовим і дебетовим оборотом рахунку 79 і переноситься на рахунок 44

«Нерозподілений прибуток (непокриті збитки)».

Основні бухгалтерські проведення:

- отримано прибуток – Дт 79 – Кт 441;
- виявлено збиток – Дт 442 – Кт 79;
- розподіл прибутку між власниками – Дт 443 – Кт 671;
- зарахування частини прибутку до резервного капіталу – Дт 443 – Кт 43;
- покриття збитків за рахунок резервів – Дт 43 – Кт 442.

Система обліку власного капіталу на підприємстві є комплексною, поєднує нормативну чіткість та практичну гнучкість. Розмежування рахунків 40, 43, 44, 45 і 46 дозволяє відстежувати кожен етап формування, використання і трансформації власного капіталу. Така організація забезпечує фінансову дисципліну, своєчасне виявлення результатів діяльності та підвищує прозорість управлінських рішень.

Завдяки дотриманню принципів обачності, повного висвітлення та безперервності діяльності, облік власного капіталу на підприємстві сприяє зміцненню фінансової стійкості, формуванню довіри до підприємства серед партнерів та підвищенню його інвестиційної привабливості.

У сучасних умовах господарювання, що характеризуються динамічними змінами у податковому та фінансовому законодавстві, особливого значення набуває внутрішній контроль за формуванням і використанням власного капіталу підприємства. Для забезпечення достовірності облікових даних, своєчасного виявлення відхилень і підвищення ефективності управління доцільно впровадити авторський “Алгоритм контролю формування та використання власного капіталу”.

Запропонований підхід ґрунтується на поетапному здійсненні контрольних процедур - від перевірки достовірності установчих документів до аналітичного зіставлення показників звітності. Алгоритм орієнтований на комплексну оцінку законності, повноти та результативності операцій із власним капіталом і може бути використаний як у великих компаніях, так і в аграрних

формуваннях, подібних до підприємства.

Його реалізація дозволить: підвищити якість облікової інформації; забезпечити зворотний зв'язок між бухгалтерським та управлінським обліком; своєчасно виявляти порушення у сфері розподілу прибутку, формування резервів та капіталізації коштів; сприяти прийняттю ефективних управлінських рішень щодо структури капіталу і фінансової стійкості підприємства.

Таблиця 2.4

Авторський алгоритм контролю формування та використання власного капіталу

Етап контролю	Зміст контрольних дій	Інформаційна база / Об'єкти перевірки	Очікуваний результат
1. Підготовчий етап	Перевірка відповідності установчих документів законодавству; звірка часток засновників та розміру статутного капіталу.	Статут, протоколи зборів, свідоцтво про реєстрацію, рахунок 40.	Підтвердження правомірності створення капіталу, наявності рішень засновників.
2. Первинний контроль	Перевірка правильності оформлення первинних документів щодо внесення коштів і майна; звірка оборотів по рахунках 40–43.	Первинні документи (акти, накладні, банківські виписки), журнали-ордери, Головна книга.	Виявлення арифметичних і змістових помилок, забезпечення повноти відображення операцій.
3. Аналітичний контроль	Оцінка взаємозв'язку між змінами капіталу, фінансовим результатом і резервами; аналіз динаміки нерозподіленого прибутку.	Баланс (форма №1), Звіт про фінансові результати (форма №2), Звіт про власний капітал (форма №4).	Отримання інформації про ефективність управління прибутком і достатність резервів.
4. Звітний контроль	Перевірка узгодженості показників звітних форм, відповідності даних регістрів аналітичного обліку.	Регістр рахунків 40–46, форми №1, №4, пояснювальна записка до звітності.	Забезпечення достовірності та порівнюваності фінансової звітності.
5. Управлінський аналіз	Формування рекомендацій щодо структури капіталу, політики розподілу прибутку, оптимізації резервів.	Аналітичні таблиці, фінансові коефіцієнти, рішення керівництва.	Підвищення фінансової стійкості та ефективності використання власних ресурсів.

Запропонований алгоритм є універсальним інструментом контролю за формуванням і використанням власного капіталу, який поєднує облікові,

аналітичні та управлінські елементи. Його впровадження на підприємстві дозволить зміцнити систему внутрішнього контролю, забезпечити прозорість облікових процесів та підвищити якість фінансового управління.

У перспективі алгоритм може стати основою для розробки внутрішнього регламенту контролю власного капіталу, що сприятиме удосконаленню корпоративного управління та забезпеченню довгострокової фінансової стійкості підприємства.

Складання фінансової звітності є завершальним і водночас узагальнювальним етапом у роботі бухгалтерської служби підприємства, що відображає підсумки всіх облікових процесів протягом звітного періоду. Саме звітність забезпечує зворотний зв'язок між обліковою інформацією та управлінськими рішеннями, адже вона надає повне уявлення про динаміку і структуру власного капіталу підприємства, ефективність його використання та фінансову стабільність.

На підприємстві дані про стан власного капіталу на початок і кінець звітного періоду відображаються передусім у розділі I пасиву Балансу (форма №1). Так, за статтею 1400 показується розмір зареєстрованого (пайового) капіталу за сальдо рахунку 40 «Зареєстрований (пайовий) капітал», що має повністю відповідати сумі, зафіксованій у Статуті підприємства. Крім того, дані про резервний, додатковий та нерозподілений капітал узагальнюються у відповідних статтях балансу, що дозволяє простежити структуру власних джерел фінансування.

Важливим елементом інформаційної прозорості є Звіт про власний капітал (форма №4), який деталізує зміни в його складі протягом року. Під час його складання необхідно враховувати, що зміни капіталу можуть мати як позитивний (збільшення), так і негативний (зменшення) характер: перші відображаються звичайним числом, а другі - у дужках. Правильність заповнення цього звіту контролюється шляхом звірки показників із формою №1 «Баланс», що гарантує узгодженість та достовірність фінансових даних.

Таким чином, підсумкове формування звітності з власного капіталу є не лише технічною процедурою, а й ключовим елементом фінансового управління, який забезпечує аналітичну основу для оцінки прибутковості, рентабельності та фінансової стійкості підприємства. Це дозволяє керівництву підприємства ухвалювати зважені рішення щодо оптимізації структури капіталу, розподілу прибутку та інвестування у розвиток господарства.

3.3. Податкові аспекти обліку власного капіталу

Фермерське господарство здійснює податковий облік у межах загальної системи оподаткування відповідно до вимог чинного Податкового кодексу України, який визначає порядок формування податкових зобов'язань, ведення звітності та сплати податків і зборів. Податкова політика господарства базується на принципах законності, прозорості, своєчасності та достовірності відображення всіх господарських операцій у податкових реєстрах.

Підприємство є платником як загальнодержавних, так і місцевих податків, веде окремий податковий облік, який забезпечує систематизацію даних про базу оподаткування та визначення показників усіх форм податкової звітності. Згідно з даними податкових реєстрів України, підприємство перебуває на обліку в органах Державної податкової служби, має дійсне свідоцтво платника ПДВ (індивідуальний податковий номер 425791716195, дата реєстрації - 01.01.2019), не включене до Реєстру неприбуткових установ, а також не має податкової заборгованості станом на 05.05.2022, що підтверджується даними сервісу «Дізнайся більше про свого бізнес-партнера». Це свідчить про належне виконання господарством податкових зобов'язань і високий рівень податкової дисципліни.

Податковий облік у господарстві розглядається як система збору, узагальнення й обробки інформації, необхідної для визначення бази

оподаткування відповідно до вимог законодавства. Предметом податкового обліку є господарські операції підприємства, які формують об'єкти оподаткування, зокрема доходи, витрати, податкові різниці, а також розрахунки з бюджетом. Основним рахунком для узагальнення інформації є рахунок 64 «Розрахунки за податками й платежами», на якому відображаються нараховані зобов'язання, сплата податків та зборів.

Базою оподаткування для податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) і військового збору (ВЗ) на підприємстві є дохід працівників, отриманий у вигляді заробітної плати та прирівняних до неї виплат. За наявності права на податкову соціальну пільгу база оподаткування зменшується на її суму, що визначається за формулою:

Чистий річний оподатковуваний дохід = Загальний оподатковуваний дохід – податкова знижка звітного року.

Таке поєднання фінансового, податкового та аналітичного обліку забезпечує комплексний контроль за розрахунками з бюджетом, своєчасне виконання податкових зобов'язань і формування достовірної звітності.

Податкові аспекти власного капіталу на підприємстві мають важливе практичне значення, оскільки саме вони визначають взаємозв'язок між бухгалтерським і податковим обліком при формуванні, зміні та використанні складових власного капіталу. Рух коштів між окремими елементами капіталу - статутним, резервним, додатковим та нерозподіленим прибутком - безпосередньо впливає на базу оподаткування з податку на прибуток, ПДВ, ПДФО та військового збору, а також може породжувати податкові наслідки у сфері репатріації доходів.

Згідно з положеннями Податкового кодексу України, формування статутного капіталу не є податково-обліковою подією, оскільки внески засновників - грошові чи майнові - не створюють об'єкта оподаткування. Водночас, якщо до статутного капіталу передається майно або послуги, виникає податкове зобов'язання з ПДВ, оскільки така операція прирівнюється до

постачання товарів чи послуг. У разі продажу частки у статутному капіталі виникає обов'язок сплати ПДФО (для фізичних осіб) або податку на прибуток (для юридичних осіб).

Резервний капітал формується з прибутку, який уже був оподаткований, тому створення резервів не впливає на суму податку на прибуток підприємств. Проте при виплаті дивідендів з резервного капіталу господарство повинно утримати податок на доходи фізичних осіб (5 %), військовий збір (1,5 %) та, у разі виплати нерезидентам, податок на репатріацію (15 %).

Нерозподілений прибуток не є самостійним об'єктом податкового обліку, однак він безпосередньо впливає на розрахунок податку на прибуток підприємства, оскільки відображає фінансовий результат після оподаткування. Його використання у вигляді дивідендів тягне за собою ті самі податкові наслідки, що й у випадку резервного капіталу.

Додатковий вкладений капітал, сформований за рахунок внесків засновників понад статутну суму, не підлягає оподаткуванню при надходженні, проте у разі його розподілу у вигляді дивідендів діють ті самі правила оподаткування, що й для нерозподіленого прибутку.

Узагальнюючи податкові особливості компонентів власного капіталу підприємства, їх можна представити у вигляді систематизованої табл. 2.5.

Таблиця 2.4

Податкові особливості компонентів власного капіталу підприємства

Компонент власного капіталу	Податкові наслідки формування	Податкові наслідки використання	Нормативна база (ПКУ)
1	2	3	4
Статутний капітал	Внески грошові або майнові не оподатковуються. При передачі товарів/послуг виникає ПДВ.	Продаж частки – оподаткування ПДФО або податком на прибуток.	ст. 135, 185, 196 ПКУ
Резервний капітал	Формування з оподаткованого прибутку — без податкових наслідків.	Виплата дивідендів – ПДФО (5%), ВЗ (1,5%), репатріація (15%).	ст. 170.5, 141.4 ПКУ

Продовж. табл. 2.5

1	2	3	4
Нерозподілений прибуток	Не є об'єктом оподаткування, впливає на базу податку на прибуток.	Виплата дивідендів – ПДФО, ВЗ, репатріація.	ст. 57, 141.4, 170.5 ПКУ
Додатковий вкладений капітал	Внесення не оподатковується.	Виплата дивідендів – ПДФО, ВЗ, репатріація.	ст. 14, 170.5 ПКУ
ПДВ	Виникає при передачі товарів, робіт, послуг у статутний капітал.	Не застосовується до грошових внесків.	ст. 185, 187 ПКУ

Отже, податкові аспекти власного капіталу підприємства вимагають комплексного підходу, що забезпечує баланс між правильністю бухгалтерського відображення та відповідністю нормам податкового законодавства. Системне відстеження руху капіталу, коректне визначення бази оподаткування і своєчасне нарахування податкових зобов'язань дозволяють мінімізувати ризики фінансових санкцій і підвищити податкову прозорість підприємства.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Фінансово-економічний стан суб'єкта господарювання

Оцінювання фінансово-економічного стану підприємства є ключовим етапом аналізу його діяльності, що дозволяє встановити рівень ефективності використання ресурсів, здатність забезпечувати стабільні доходи та підтримувати фінансову стійкість у довгостроковій перспективі. Для фермерського господарства цей аналіз має особливе значення, адже відображає результати господарювання в умовах воєнної економіки, зростання цін на матеріально-технічні ресурси, коливань аграрних ринків і впливу сезонності виробництва.

Фінансово-господарська діяльність підприємства базується на раціональному використанні земельних ресурсів, дотриманні технологічної дисципліни у виробництві зернових та олійних культур, а також на ефективній збутовій політиці. Головним джерелом формування доходів є реалізація сільськогосподарської продукції — пшениці, кукурудзи, соняшнику, сої, що займають провідне місце у структурі доходів підприємства. Водночас, у господарстві формується додатковий дохід від надання допоміжних послуг у рослинництві (оранка, збирання врожаю, обприскування), що свідчить про диверсифікацію напрямів діяльності.

З метою оцінки динаміки фінансових результатів було здійснено аналіз складу, структури та темпів зміни доходів підприємства за 2022–2024 рр. У дослідженні враховано показники виручки від реалізації продукції, інших операційних доходів, а також частки кожного виду доходу у загальному обсязі. Отримані результати узагальнено у таблиці 3.1, що відображає зміни у доходах господарства за три роки, їхню структуру та динаміку з урахуванням впливу зовнішніх і внутрішніх факторів розвитку.

Таблиця 3.1

**Динаміка, склад та структура доходів діяльності підприємства
за 2022– 2024 рр.**

Види доходів	2022 р.		2023 р.		2024 р.		Відхилення 2024 р. (+,-) до 2022 р.	
	сума, тис. грн	питома вага, %	сума, тис. грн	питома вага, %	сума, тис. грн	питома вага, %	абсо- лютне, тис. грн	відносне, %
Чистий дохід від основної операційної діяльності	23453,8	99,9	32240	100	36474,3	96,1	+13020,5	+55,5
Дохід від іншої операційної діяльності	7	0,0	-	-	1499,7	3,9	+142,7	У 214,2 р.
Інші доходи	25	0,1	-	-	-	-	-25	-100
Усього	23485,8	100	32240	100	37974	100	+14488,2	+61,7

Аналіз динаміки доходів фермерського господарства свідчить про стійку позитивну тенденцію їх зростання упродовж 2022–2024 років. За цей період загальний обсяг доходів зріс із 23 485,8 тис. грн у 2022 р. до 37 974,0 тис. грн у 2024 р., що відповідає приросту на 61,7 %. Такі результати є свідченням ефективного використання виробничого потенціалу, підвищення рівня рентабельності та розширення економічних можливостей господарства на регіональному аграрному ринку.

Провідне місце у формуванні фінансових результатів підприємства займає чистий дохід від основної операційної діяльності, питома вага якого у структурі доходів залишалася домінуючою протягом усього досліджуваного періоду. Якщо у 2022–2023 роках він становив майже 100 %, то у 2024 році — 96,1 %, що, попри незначне зменшення частки, у грошовому вираженні означає приріст на 13 020,5 тис. грн (55,5 %). Це підкреслює стратегічну роль основного виробництва як базового джерела формування прибутку.

Поряд із цим, позитивним явищем є активізація іншої операційної діяльності, доходи від якої у 2024 році досягли 1 499,7 тис. грн порівняно з лише 7,0 тис. грн у 2022 році. Її частка у структурі доходів становить 3,9 %, що

свідчить про диверсифікацію джерел надходжень та розширення спектра господарських операцій (зокрема, надання агротехнічних послуг і допоміжних робіт).

Водночас, інші доходи, зафіксовані у 2022 році на рівні 25,0 тис. грн (0,1 %), у наступні роки не мали продовження, що зумовлено завершенням одноразових або непрофільних операцій.

Отже, зростання загального доходу підприємства забезпечується насамперед розширенням масштабів основної діяльності, тоді як збільшення питомої ваги іншої операційної діяльності свідчить про поступове посилення фінансової гнучкості та підвищення стійкості підприємства до зовнішніх коливань.

Разом із тим, витрати господарства виступають визначальним чинником формування кінцевого фінансового результату, адже саме їх співвідношення з доходами відображає рівень прибутковості діяльності. Аналіз структури витрат дозволяє оцінити ефективність використання матеріальних, трудових та фінансових ресурсів, визначити тенденції зміни собівартості й окреслити потенційні резерви оптимізації. Особливої уваги потребує співвідношення виробничих, адміністративних і збутових витрат, оскільки саме воно визначає здатність підприємства формувати прибуток у довгостроковій перспективі.

Динаміка та структура витрат підприємства за 2022–2024 рр. наведена у табл. 3.2, що дозволяє простежити основні тенденції їх зміни та оцінити ефективність господарської діяльності підприємства.

Аналіз структури витрат та відрахувань фермерського господарства засвідчив істотні зміни у їх динаміці впродовж 2022–2024 років. Загальна сума витрат збільшилася з 21 367,1 тис. грн у 2022 р. до 29 553,2 тис. грн у 2024 р., що відповідає приросту на 38,3 %.

Таке зростання є закономірним наслідком розширення виробничих масштабів, підвищення обсягів реалізації продукції та зростання вартості матеріально-технічних ресурсів.

Таблиця 3.2

**Динаміка та структура витрат і відрахувань
підприємства за 2022 - 2024 рр.**

Види витрат і відрахувань	2022 р.		2023 р.		2024 р.		Відхилення (+;-) 2024 р. до 2022 р.	
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	суми, тис. грн	у %
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	19763	92,5	29709,6	98,1	29553,2	100	+9790,2	+49,5
Інші операційні витрати	1571	7,4	566,8	1,9	-	-	-1571	-100
Інші витрати	33,1	0,2	-	-	-	-	-33,1	-100
Усього витрат	21367,1	100	30276,4	100	29553,2	100	+8186,1	+38,3

Провідною статтею у структурі витрат залишається собівартість реалізованої продукції, частка якої зросла з 92,5 % у 2022 р. до 100 % у 2024 р. В абсолютному вираженні це означає збільшення витрат на 9 790,2 тис. грн (49,5 %). Така тенденція свідчить про підвищення матеріалоємності виробництва, збільшення витрат на оплату праці, пального, насіння, добрива, засоби захисту рослин і транспортування врожаю.

Водночас простежується скорочення або повне зникнення окремих статей витрат. Зокрема, інші операційні витрати, які у 2022 році становили 1 571,0 тис. грн (7,4 %), у 2023 році зменшилися до 566,8 тис. грн, а у 2024 році взагалі не відображалися у фінансовій звітності. Це може бути результатом оптимізації допоміжних процесів, перегляду внутрішньої класифікації витрат або переходу на більш ефективні методи обліку. Інші витрати, що у 2022 році складали 33,1 тис. грн (0,2 %), також поступово втратили своє значення в структурі, що свідчить про посилення управлінського контролю над неосновними витратами.

Узагальнюючи, можна відзначити, що структура витрат господарства стала більш концентрованою навколо основного виробництва, що підтверджує стратегічну орієнтацію підприємства на зміцнення операційної ефективності.

Така тенденція позитивно характеризує фінансову дисципліну та зосередженість на ключових видах діяльності, однак одночасно підвищує ризик залежності фінансових результатів від рівня собівартості.

Як видно з рис. 3.1, у 2022–2024 роках доходи господарства демонструють стабільну позитивну динаміку - від 23 485,8 тис. грн у 2022 р. до 37 974,0 тис. грн у 2024 р., що є свідченням зростання обсягів реалізації та ефективності операційної діяльності підприємства.

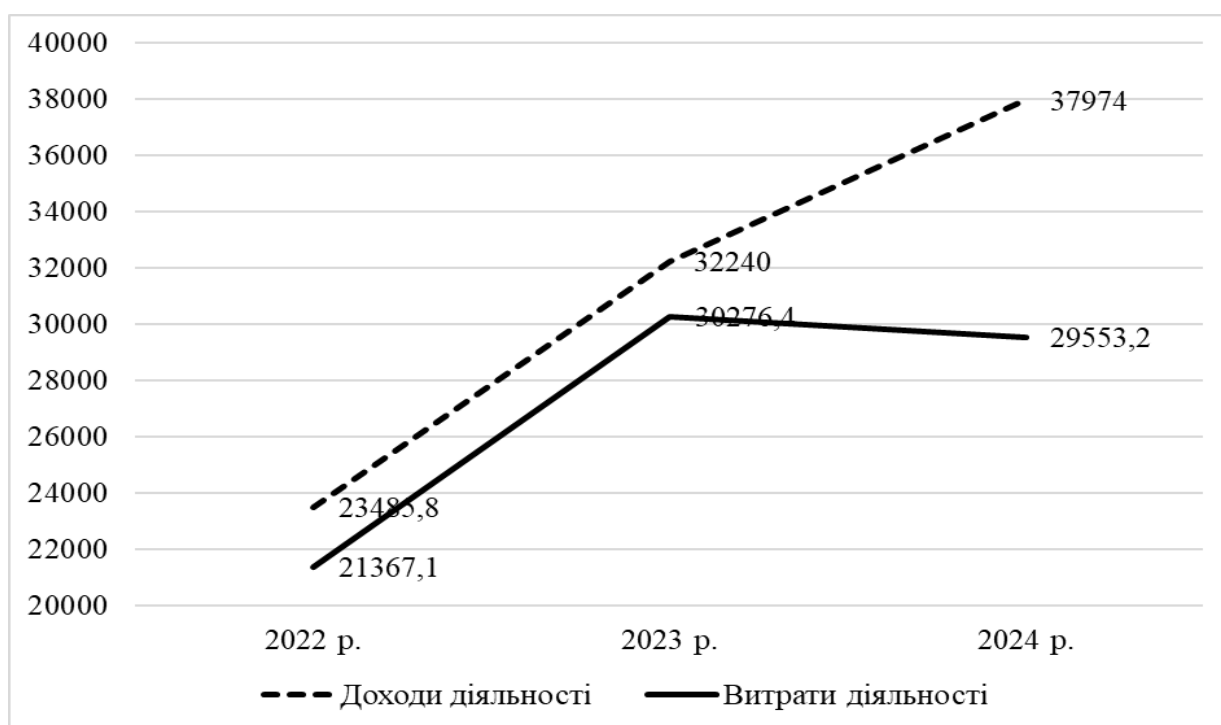

Рис. 3.1. Динаміка доходів і витрат підприємства за 2022–2024 рр.,
тис. грн

Аналіз динаміки показує, що поряд зі стабільним зростанням доходів підприємства відбувалося і поступове збільшення витрат. Проте у 2024 році витрати демонструють тенденцію до стабілізації — після пікового значення у 2023 році вони скоротилися до 29 553,2 тис. грн, що свідчить про оптимізацію витратної політики та ефективніше управління ресурсами. Це дало можливість досягти випереджаючого темпу зростання доходів порівняно з витратами, сформувавши позитивний фінансовий результат, який забезпечив підвищення

рентабельності та фінансової стійкості господарства.

Фінансовий результат виступає інтегральним показником ефективності діяльності, адже поєднує у собі вплив усіх складових - доходів, витрат, податків і фінансових операцій. Для фермерського господарства аналіз прибутку дає змогу не лише оцінити масштаб зростання виручки, а й визначити якість управління витратами, ефективність використання виробничих ресурсів і рівень контролю за собівартістю продукції.

Прибуток є ключовим індикатором економічного розвитку та інвестиційної привабливості підприємства, адже саме він визначає здатність господарства фінансувати інновації, модернізувати матеріальну базу, виконувати соціальні зобов'язання перед працівниками та власниками.

У структурі фінансових результатів важливо враховувати співвідношення між прибутком від операційної діяльності та чистим прибутком, що дозволяє встановити, наскільки саме основна діяльність є джерелом формування позитивних результатів і який вплив мають супутні фактори - податкові відрахування, фінансові доходи або витрати.

Таблиця 3.3

Формування, структура та динаміка фінансових результатів підприємства за 2022 - 2024 рр.

Показники	2022 р.		2023 р.		2024 р.		Відхилення 2024 р у % до 2022 р.
	сума, тис. грн	питома вага, %	сума, тис. грн	питома вага, %	сума, тис.грн	питома вага, %	
1	2	3	4	5	6	7	8
Чистий дохід (виручка) від реалізації	23454	х	32240	х	36474	х	155,5
Операційні витрати у тому числі:	21334	100,0	30276	100,0	29553	100,0	138,5
а) собівартість реалізації	19763	92,6	29710	98,1	29553	100,0	149,5
б) інші операційні витрати	1571	7,4	567	1,9	-	-	х
Інші операційні доходи	7	х	-	х	1500	х	21424,3

Продовж. табл. 3.3

1	2	3	4	5	6	7	8
Фінансові та інвестиційні доходи	25	x	-	x	-	x	x
Фінансові та інвестиційні витрати	33	x	-	x	-	x	x
Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування	2119	x	1964	x	8421	x	397,5
Чистий фінансовий результат	2119	x	1964	x	8421	x	397,5
У % до чистого доходу (виручки) від реалізації продукції	x	9,0	x	6,1	x	23,1	x

Аналіз фінансових результатів діяльності фермерського господарства за 2022–2024 роки свідчить про поступове зростання прибутковості та підвищення ефективності управління ресурсами. За цей період чистий дохід від реалізації продукції зріс із 23 454 тис. грн у 2022 р. до 36 474 тис. грн у 2024 р., що відповідає приросту на 55,5 %. Таке зростання стало ключовим фактором формування позитивного фінансового результату та зміцнення фінансової позиції господарства.

Витрати підприємства також збільшилися - з 21 334 тис. грн у 2022 р. до 29 553 тис. грн у 2024 р. (+38,5 %), проте темпи їх приросту залишилися нижчими, ніж темпи зростання доходів, що свідчить про покращення управління витратами. Основна частка витрат зосереджена на собівартості реалізованої продукції, частка якої досягла 100 % у 2024 р. проти 92,6 % у 2022 р.. Це підтверджує концентрацію ресурсів на основних виробничих процесах та оптимізацію допоміжних напрямів.

Водночас інші операційні витрати, які у 2022 році становили 1 571 тис. грн (7,4 %), у 2024 році повністю відсутні. Така тенденція відображає раціоналізацію управлінських витрат і вдосконалення внутрішніх процесів контролю.

Додатковим джерелом підвищення фінансової стійкості стало зростання

інших операційних доходів - із 7 тис. грн у 2022 році до 1 500 тис. грн у 2024 році. Це свідчить про розширення напрямів господарської діяльності та використання нових можливостей для отримання прибутку поза межами основного виробництва.

Найбільш показовим є зростання прибутку від звичайної діяльності до оподаткування - із 2 119 тис. грн у 2022 р. до 8 421 тис. грн у 2024 р., тобто у 3,9 раза, що демонструє підвищення операційної ефективності підприємства. Аналогічно збільшився і чистий прибуток, частка якого у структурі виручки зросла з 9,0 % до 23,1 %, свідчаючи про підвищення рівня рентабельності.

Таким чином, підсумовуючи результати проведеного аналізу, можна зазначити, що підприємство у 2022–2024 роках продемонструвало стабільне фінансове зростання та ефективне використання наявних ресурсів. Випереджаючі темпи збільшення доходів порівняно з витратами, розширення джерел прибутку та підвищення рівня рентабельності свідчать про виважену політику управління капіталом і ресурсами. Підприємство зміцнює свої ринкові позиції, формує міцну фінансову основу для подальшого розвитку, модернізації виробництва та розширення інвестиційних можливостей.

Наступним кроком аналізу є оцінка складу й структури майна господарства, адже саме активи визначають потенціал підприємства щодо забезпечення безперервності діяльності, фінансової стійкості та конкурентоспроможності. Деталізовані показники наведено у таблиці нижче – табл. 3.4.

Аналіз змін у динаміці та структурі майна фермерського господарства за 2022–2024 роки свідчить про помірне розширення активів та певну трансформацію у співвідношенні їхніх складових. Загальна вартість активів зросла з 27 862,1 тис. грн у 2022 р. до 30 289,7 тис. грн у 2024 р., що становить приріст на 2 427,6 тис. грн або 8,7 %. Такі зміни підтверджують зростання ресурсного потенціалу підприємства, хоча характер структурних зрушень є неоднозначним.

Таблиця 3.4

Динаміка та структура майна підприємства за 2022–2024 рр. (станом на кінець року)

Види активів	2022 р.		2023 р.		2024 р.		Відхилення (+;-) 2024 р. до 2022 р	
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	суми, тис. грн	у %
Майно – всього	27862,1	100	28261,2	100	30289,7	100	+2427,6	+8,7
1. Необоротні активи	12218	43,9	10660,6	37,7	6319,4	20,9	-5898,6	-48,3
1.1. Основні засоби	12218	43,9	10660,6	37,7	6319,4	20,9	-5898,6	-48,3
2. Оборотні активи	15644,1	56,1	17413,6	61,6	23970,3	79,1	+8326,2	+53,2
2.1. Запаси	7250,5	26,0	2213,4	7,8	12024	39,7	+4773,5	+65,8
2.1.1. Виробничі запаси	-	-	587,9	2,1	3506,8	11,6	+3506,8	X
2.1.2. Готова продукція	7250,5	26,0	1625,5	5,8	8517,2	28,1	+1266,7	+17,5
2.2. Поточні біологічні активи	2551,5	9,2	11002	38,9	6292,8	20,8	+3741,3	у 2,5 р.
2.3. Поточна дебіторська заборгованість	4066,8	14,6	2878,9	10,2	3058,4	10,1	-1008,4	-24,8
2.4. Грошові кошти	1514,2	5,4	1319,3	4,7	2595,1	8,6	+1080,9	+71,4
2.5. Витрати майбутніх періодів	261,1	0,9	-	-	-	-	-261,1	-100
3. Необоротні активи, утри- мувані для продажу, та групи вибуття	-	-	187	0,7	-	-	x	X

У складі необоротних активів спостерігається тенденція до скорочення: їхня питома вага зменшилася з 43,9 % до 20,9 %, а абсолютна сума знизилася на 5 898,6 тис. грн (–48,3 %). Це свідчить про зменшення інвестицій у модернізацію основних засобів та оновлення техніко-технологічної бази, що може бути наслідком фізичного зносу або обмеженого капіталовкладення. Така

тенденція створює потенційні ризики для підтримання виробничої потужності у середньостроковій перспективі.

Натомість оборотні активи демонструють стале зростання - на 8 326,2 тис. грн (+53,2 %), у результаті чого їхня частка у структурі майна зросла до 79,1 % у 2024 р. Основним драйвером цього процесу стали виробничі запаси, обсяг яких збільшився майже вдвічі (+65,8 %) і досяг 12 024 тис. грн. При цьому змінилася і структура запасів: якщо у 2022 р. переважала готова продукція, то у 2024 р. зросла частка виробничих запасів, що відображає підготовку до розширення посівних площ та виробничих циклів.

Показовою є динаміка поточних біологічних активів: у 2023 р. їхня вартість зросла у 4,3 раза, що свідчить про активний розвиток рослинництва, проте у 2024 р. вона знизилася до 6 292,8 тис. грн. Незважаючи на спад, показник залишається вагомим і підкреслює стратегічну орієнтацію господарства на біологічні активи як джерело формування оборотного капіталу.

Поточна дебіторська заборгованість зменшилася на 1 008,4 тис. грн (-24,8 %), що свідчить про покращення розрахункової дисципліни та зменшення ризику неплатежів. Одночасно обсяг грошових коштів збільшився на 71,4 % (з 1 514,2 тис. грн до 2 595,1 тис. грн), що позитивно впливає на ліквідність та платоспроможність підприємства. Водночас із балансу зникли витрати майбутніх періодів (261,1 тис. грн у 2022 р.), що може свідчити про скорочення інвестиційних проєктів або перегляд підходів до їх обліку.

Таким чином, підсумовуючи результати проведеного аналізу, можна зробити висновок, що майновий стан підприємства характеризується позитивною динамікою, яка проявляється у зростанні загальної вартості активів та зміцненні фінансової гнучкості підприємства. Підвищення частки оборотних активів у структурі майна свідчить про прагнення господарства забезпечити достатній рівень ліквідності, необхідний для своєчасного виконання зобов'язань і підтримання стабільної операційної діяльності. Водночас скорочення необоротних активів вказує на потребу у оновленні виробничих

потужностей та активізації інвестиційної політики, щоб гарантувати сталий розвиток у майбутньому.

Подальший аналіз доцільно зосередити на оцінці ліквідності активів підприємства, адже саме цей показник дає змогу визначити, наскільки швидко господарство може перетворити свої ресурси на грошові кошти для виконання поточних зобов'язань. Вивчення структури активів за рівнем ліквідності дозволить оцінити фінансову стійкість і платоспроможність підприємства.

Таблиця 3.5

**Динаміка та структура активів для визначення ліквідності
підприємства за 2022–2024 рр. (станом на кінець року)**

Види А та П для визначення ліквідності балансу	2022 р.		2023 р.		2024 р.		Відхилення (+;-) 2024 р. до 2022 р	
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	суми, тис. грн	у %
1. А1	1514	5,4	1319	4,7	2595	9,1	+1081	+71,
2. А2	4067	14,6	2879	10,3	3058	10,1	-1008	-24,8
3. А3	9802	35,2	13215	47,0	18137	59,9	+8515	+86,9
4. А4	12479	44,8	10661	38,0	6319	20,9	-6160	-49,4
Разом	27862	100	28074	100	30290	100	+2428	+8,7
1. П1	89	0,3	10	0,0	291	1,0	+202	У 3,3 р.
3. П3	7383	26,5	5898	20,9	6889	22,7	-494	-6,7
4. П4	20390	73,2	22354	79,1	23110	76,3	+2720	+13,3
Разом	27862	100	28261	100	30290	100	+2428	+8,7

Аналіз ліквідності балансу підприємства за 2022–2024 рр. свідчить про позитивні структурні зміни активів, які посилили короткострокову фінансову гнучкість підприємства. Загальна сума активів за три роки зросла на 2 428 тис. грн (8,7 %), що вказує на стабільне нарощування ресурсного потенціалу. При цьому структура активів за рівнем ліквідності зазнала суттєвих трансформацій, що демонструє зміну управлінських пріоритетів у напрямі підвищення поточної платоспроможності.

Найбільш ліквідні активи (А₁) - грошові кошти та їхні еквіваленти - зросли на 1 081 тис. грн або на 71 %, а їхня частка у загальній сумі активів підвищилася з 5,4 % у 2022 р. до 9,1 % у 2024 р. Це свідчить про зміцнення

платіжної спроможності господарства, формування достатнього обсягу грошових резервів для поточних розрахунків і підвищення рівня фінансової мобільності.

Активи групи А₂ (короткострокова дебіторська заборгованість) зменшилися з 4 067 тис. грн до 3 058 тис. грн (–24,8 %). Така динаміка є позитивним сигналом, оскільки свідчить про зниження ризику неповернення боргів, підвищення розрахункової дисципліни контрагентів і вдосконалення політики управління дебіторською заборгованістю.

Найбільше зростання спостерігається за групою А₃, яка охоплює запаси, поточні біологічні активи та інші швидко реалізовані активи. Їхня вартість зросла на 8 515 тис. грн (+86,9 %), а питома вага у структурі активів — з 35,2 % до 59,9 %. Це означає, що підприємство активно нарощує виробничі запаси, орієнтуючись на розширення операційного циклу, підготовку до майбутніх сезонів і підвищення обсягів реалізації. Проте надмірна концентрація у цій групі може знижувати загальну швидкість обороту активів і потребує ретельного контролю за рівнем запасів.

Найменш ліквідні активи (А₄) демонструють зворотну тенденцію - скорочення на 6 160 тис. грн (–49,4 %), або з 44,8 % до 20,9 % у структурі. Зменшення частки необоротних активів вказує на ослаблення інвестиційної бази підприємства, однак водночас підвищує частку активів, які можуть бути швидко перетворені на грошові кошти.

Структура пасивів також зазнала позитивних зрушень. Короткострокові зобов'язання (П₁) збільшилися утричі (з 89 тис. грн до 291 тис. грн), що може свідчити про активізацію господарських операцій. Водночас у пасивній частині зберігається переважання власного капіталу (П₄) - його обсяг зріс на 2 720 тис. грн (+13,3 %), досягнувши 76,3 % від загальної суми джерел фінансування, що підтверджує високий рівень фінансової незалежності підприємства.

У цілому баланс підприємства у 2024 р. характеризується зростанням ліквідності, поліпшенням структури оборотних активів і збереженням

фінансової стійкості. Підприємство має достатній обсяг грошових і швидко реалізованих активів для покриття поточних зобов'язань, що свідчить про ефективне управління платоспроможністю та ресурсами.

Таблиця 3.6

Оцінка ліквідності балансу підприємства за 2022 - 2024 рр., тис. грн

Умовні позна- чення	Надлишок (+) або нестача (-) платіжних засобів	Роки		
		2022	2023	2024
A1-П1	Високоліквідних активів	1425	1310	2304
A2-П2	Середньоліквідних активів	-3316	-3019	-3830
A3-П3	Низьколіквідних активів	9802	13215	18317
	Разом	+7911	+11693	+16791

Аналіз ліквідності балансу підприємства за 2022–2024 рр. дозволяє оцінити здатність підприємства своєчасно виконувати свої фінансові зобов'язання за рахунок наявних активів різного ступеня ліквідності. У таблиці 3.6 відображено співвідношення між групами активів (A₁, A₂, A₃) та відповідними зобов'язаннями (П₁, П₂, П₃), що дає змогу виявити надлишок або нестачу платіжних засобів у розрізі рівнів ліквідності.

Упродовж аналізованого періоду господарство демонструє стійкий надлишок високоліквідних активів (A₁–П₁), який збільшився з 1 425 тис. грн у 2022 р. до 2 304 тис. грн у 2024 р. Це свідчить про підвищення платоспроможності підприємства, наявність достатнього обсягу грошових коштів для покриття поточних короткострокових зобов'язань і забезпечення фінансової гнучкості. Така тенденція є позитивною, оскільки формує запас ліквідності, необхідний для оперативного реагування на фінансові ризики.

Показник (A₂–П₂), який характеризує співвідношення середньоліквідних активів (короткострокова дебіторська заборгованість) і зобов'язань другої групи, має негативне значення протягом усіх років: від –3 316 тис. грн у 2022 р. до –3 830 тис. грн у 2024 р. Це означає, що дебіторська заборгованість не покриває відповідних поточних зобов'язань, однак, з огляду на загальну позитивну ліквідність балансу, цей дефіцит не є критичним. Негативне

значення пояснюється тим, що підприємство зменшило обсяги дебіторської заборгованості, посилюючи розрахункову дисципліну, але при цьому незначно збільшило короткострокові зобов'язання.

Значний надлишок низьколіквідних активів (А₃–П₃) свідчить про високий рівень забезпеченості власними ресурсами. Його зростання з 9 802 тис. грн у 2022 р. до 18 317 тис. грн у 2024 р. (+86,9 %) вказує на розширення виробничої бази, збільшення запасів і біологічних активів, які забезпечують операційну діяльність. Це формує стабільну основу для фінансової стійкості, хоча й знижує швидкість обороту активів.

У підсумку загальний надлишок платіжних засобів (сума всіх трьох груп) зріс із 7 911 тис. грн у 2022 р. до 16 791 тис. грн у 2024 р., що свідчить про поступове покращення ліквідності балансу та ефективне управління активами. Господарство має достатній запас фінансової стабільності, а його структура активів забезпечує високий рівень короткострокової платоспроможності.

Таким чином, можна зробити висновок, що у 2022–2024 рр. Підприємство характеризується абсолютною ліквідністю балансу, оскільки сукупні активи перевищують обсяг поточних зобов'язань, що створює сприятливі умови для розвитку підприємства та підвищення його фінансової стійкості.

3.2. Оцінювання фінансової стійкості підприємства за системою відносних показників та аналіз типу фінансової стійкості підприємства

Фінансова стійкість є ключовою характеристикою фінансового стану підприємства, оскільки вона визначає здатність підприємства зберігати рівновагу між власними та залученими ресурсами, своєчасно виконувати зобов'язання і забезпечувати розвиток у довгостроковій перспективі. У сучасних умовах господарювання фінансова стійкість виступає показником економічної надійності та інвестиційної привабливості підприємства, а її рівень

безпосередньо впливає на фінансові результати, платоспроможність і конкурентоспроможність господарства.

В Україні застосовується кілька методичних підходів до оцінки фінансової стійкості, що ґрунтуються на використанні системи абсолютних і відносних показників. Абсолютним показником є власні оборотні активи - різниця між оборотними активами та поточними зобов'язаннями, яка показує, яка частина оборотних ресурсів сформована за рахунок власного капіталу. Позитивне значення цього показника свідчить про наявність фінансового запасу міцності підприємства, тоді як його зменшення або від'ємне значення сигналізує про залежність від зовнішніх джерел фінансування.

Водночас більш повну характеристику фінансової стійкості забезпечують відносні показники, які дозволяють оцінити не лише обсяги власних ресурсів, а й структурні пропорції капіталу. Залежно від методики аналізу, виокремлюють три основні підходи:

1. Коефіцієнтний, який базується на розрахунку співвідношень між власними, позиковими та залученими коштами;
2. Агрегатний, що використовує систему узагальнених індикаторів стійкості, побудованих на основі групування активів і пасивів;
3. Інтегральний, який поєднує декілька показників у єдиний комплексний індекс фінансової стійкості.

Крім того, виділяють два підходи до визначення фінансової стійкості залежно від інформаційної бази аналізу. Перший ґрунтується на оцінці структури джерел фінансування, тобто аналізі пасиву балансу, де основна увага приділяється власному капіталу, його частці у загальній сумі джерел і динаміці залучених коштів. Другий підхід базується на зіставленні активів і пасивів, що дозволяє оцінити збалансованість фінансових потоків.

Враховуючи важливість структури джерел формування капіталу для характеристики фінансової стійкості підприємства, доцільно детально проаналізувати динаміку та склад елементів власного і залученого капіталу,

наведені у табл. 3.7 і 3.8, що дозволить виявити тенденції зміни фінансової стабільності господарства та ефективність управління його капітальною базою.

Таблиця 3.7

**Динаміка та структура джерел формування капіталу
підприємства за 2022 – 2024 рр. (станом на кінець року)**

Види пасивів	2022 р.		2023 р.		2024 р.		Відхилення (+;-) 2024 р. до 2022 р	
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	суми, тис. грн	у %
Капітал – всього	27862,1	100	28261,2	100	30289,7	100	+2427,6	+8,7
1. Власний капітал	20390,4	73,2	22354	79,1	23109,9	76,3	+2719,5	+13,3
1.1. Зареєстрований (пайовий) капітал	1	0,0	1	0,0	1	0,0	-	x
1.2. Нерозподілений прибуток	20389,4	73,2	22353	79,1	23108,9	76,3	+2719,5	+13,3
2. Зобов'язання і забезпечення	7471,7	26,8	5907,2	20,9	7179,8	23,7	-291,9	-3,9
2.1. Поточні зобов'язання і забезпечення	7471,7	26,8	5907,2	20,9	7179,8	23,7	-291,9	-3,9
2.1.1. Поточна кредиторська заборгованість	65,9	0,2	9,6	0,0	115,1	0,4	+49,2	+74,7

Аналіз структури пасивів підприємства за 2022–2024 рр. свідчить про загальну тенденцію до підвищення фінансової стійкості підприємства завдяки зростанню питомої ваги власного капіталу та зниженню залежності від зовнішніх джерел фінансування. Загальна сума капіталу господарства збільшилася з 27 862,1 тис. грн у 2022 р. до 30 289,7 тис. грн у 2024 р., що становить приріст на 2 427,6 тис. грн або 8,7 %, а це свідчить про поступове нарощування фінансового потенціалу підприємства.

Основним джерелом фінансової стабільності є власний капітал, який у 2024 р. досяг 23 109,9 тис. грн, що на 13,3 % більше порівняно з 2022 р. Його

частка у загальній структурі пасивів зросла з 73,2 % до 76,3 %, тобто підприємство фінансує більшу частину активів за рахунок власних ресурсів. Така динаміка є безумовно позитивною, оскільки вказує на зміцнення автономії господарства, зменшення кредитного ризику та підвищення фінансової незалежності. Слід зазначити, що у складі власного капіталу вирішальне значення має нерозподілений прибуток, який протягом трьох років зріс на 2 719,5 тис. грн (із 20 389,4 до 23 108,9 тис. грн). Це свідчить про підвищення ефективності господарської діяльності та реінвестування прибутку в розвиток підприємства, що посилює його фінансову стабільність.

Натомість зобов'язання і забезпечення демонструють загальну тенденцію до скорочення, що також є позитивним сигналом. Їх обсяг зменшився з 7 471,7 тис. грн у 2022 р. до 7 179,8 тис. грн у 2024 р. (–3,9 %). Частка зобов'язань у структурі пасивів знизилася з 26,8 % до 23,7 %, тобто господарство стало менш залежним від позикових джерел. Це забезпечує більшу фінансову автономію, знижує ризики неплатоспроможності та підвищує довіру потенційних кредиторів.

Водночас у складі поточних зобов'язань спостерігається незначне збільшення кредиторської заборгованості (з 65,9 тис. грн у 2022 р. до 115,1 тис. грн у 2024 р.), що може бути пов'язано з сезонними коливаннями або розширенням обсягів діяльності. Такий рівень заборгованості не є критичним і свідчить про раціональне використання короткострокових фінансових інструментів.

Отже, структура пасивів підприємства характеризується домінуванням власного капіталу, зниженням рівня залучених коштів і зростанням фінансової автономії, що свідчить про високу фінансову стійкість, здатність до самофінансування та забезпечення розвитку без значної зовнішньої підтримки.

Аналіз динаміки та структури поточних зобов'язань підприємства за 2022–2024 рр. свідчить про помірне зростання короткострокових фінансових зобов'язань, яке не несе загроз для фінансової стабільності підприємства, а

радше відображає розширення обсягів господарської діяльності.

Таблиця 3.8

**Динаміка та структура зобов'язань та забезпечень
підприємства за 2022 - 2024 рр. (станом на кінець року)**

Види зобов'язань	2022 р.		2023 р.		2024 р.		Відхилення (+;-) 2024 р. до 2022 р.	
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	суми, тис. грн	у %
1.Поточні зобов'язання, в т.ч. за:	65,9	100	9,6	100	115,1	100	+49,2	+74,7
розрахунками з бюджетом	65,9	100	9,6	100	106,7	92,7	+40,8	+61,9
Розрахунками зі страхування	-	-	-	-	2,2	1,9	+2,2	X
Розрахунками з оплати праці	-	-	-	-	6,2	5,4	+6,2	X
Всього:	65,9	100	9,6	100	115,1	100	+49,2	+74,7

Загальна сума поточних зобов'язань збільшилася з 65,9 тис. грн у 2022 р. до 115,1 тис. грн у 2024 р., тобто на 49,2 тис. грн або 74,7 %. Хоча темп приросту виглядає значним, абсолютні суми залишаються незначними, що підтверджує мінімальну залежність підприємства від короткострокових позик і кредиторів.

Основну частку у структурі зобов'язань стабільно займають розрахунки з бюджетом, які у 2024 р. становили 106,7 тис. грн (92,7 % від загального обсягу). Порівняно з 2022 р. їхня величина зросла на 40,8 тис. грн (+61,9 %), що пояснюється збільшенням обсягів виробництва, реалізації продукції та відповідно податкових нарахувань. Така динаміка є природною для підприємств, які активно розвиваються, і свідчить про дотримання податкової дисципліни.

Позитивним аспектом є поява у 2024 р. нових статей поточних зобов'язань - розрахунків зі страхування (2,2 тис. грн) та розрахунків з оплати праці (6,2 тис. грн). Їх наявність свідчить про урегулювання соціальних зобов'язань підприємства, дотримання вимог законодавства щодо працівників і

страхових внесків. Це підвищує соціальну відповідальність та репутаційну надійність господарства.

Загалом структура поточних зобов'язань підприємства демонструє високий рівень фінансової дисципліни, низьку боргову залежність і стабільність розрахунків із контрагентами та державою. Така тенденція свідчить про збалансовану політику управління короткостроковими пасивами, що підтримує загальну фінансову стійкість і ліквідність підприємства.

Для поглибленої оцінки рівня фінансової стійкості підприємства доцільно застосувати коефіцієнтний підхід, який дає змогу не лише визначити структуру джерел фінансування, а й виявити взаємозв'язок між активами та пасивами підприємства. Цей підхід дозволяє оцінити збалансованість фінансових потоків, ефективність формування капіталу та здатність господарства підтримувати стабільну платоспроможність у довгостроковій перспективі.

Для всебічного аналізу фінансової стійкості підприємства доцільно розглянути три групи показників, що відображають різні аспекти фінансової стабільності:

1. Показники структури джерел формування капіталу - характеризують співвідношення між власними та залученими коштами, відображають рівень фінансової автономії, залежності від кредиторів і здатність підприємства самостійно фінансувати свою діяльність. Ці показники дозволяють оцінити загальний баланс між власним капіталом і зобов'язаннями (табл. 3.9).

2. Показники стану оборотних активів - визначають ефективність використання поточних ресурсів і структуру фінансування оборотних коштів, тобто наскільки поточні активи забезпечені власним капіталом і в якій мірі господарство може оперативно виконувати свої короткострокові зобов'язання (табл. 3.10).

3. Показники стану основного капіталу - відображають частку необоротних активів, сформованих за рахунок власних коштів, і характеризують інвестиційний потенціал підприємства, його здатність до

відтворення матеріально-технічної бази (табл. 3.11).

Комплексне використання цих показників дозволить сформувати об'єктивну оцінку фінансової стійкості підприємства, визначити резерви для зміцнення структури капіталу та встановити оптимальний баланс між власними і позиковими ресурсами, що є ключовою умовою стабільного розвитку господарства.

Таблиця 3.9

**Показники структури джерел формування капіталу підприємства
за 2022 - 2024 рр.**

Показники	Нормативне значення	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Відхилення (+; -) 2024 р. до 2022 р.
Коефіцієнт автономії	$>0,5$	0,732	0,791	0,763	+0,031
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	$<0,5$	0,268	0,209	0,237	-0,031
Коефіцієнт фінансового ризику	<1	0,366	0,264	0,311	-0,056
Коефіцієнт фінансової стабільності	>1	2,729	3,784	3,219	+0,490
Коефіцієнт поточних зобов'язань	Підвищення	1,000	1,000	1,000	x

Аналіз основних коефіцієнтів фінансової стійкості підприємства за 2022–2024 рр. свідчить про стабільне та контрольоване зростання фінансової автономії підприємства при зниженні рівня ризику залученого капіталу.

Коефіцієнт автономії протягом аналізованого періоду перевищує нормативне значення ($>0,5$) і становить 0,763 у 2024 р., що на 0,031 п. більше, ніж у 2022 р. Це означає, що понад 76 % активів фінансуються за рахунок власних джерел, що свідчить про високу фінансову незалежність і низький рівень кредитного ризику.

Коефіцієнт концентрації позикового капіталу, який є зворотним до автономії, знизився з 0,268 до 0,237, що підтверджує тенденцію до скорочення частки залучених коштів і зменшення фінансових зобов'язань підприємства. Це говорить про зміцнення платоспроможності та стійкість фінансової структури

балансу.

Коефіцієнт фінансового ризику, який показує співвідношення між позиковими та власними коштами, протягом трьох років залишається значно нижчим за норматив (<1) і зменшився з 0,366 у 2022 р. до 0,311 у 2024 р.. Така динаміка демонструє зниження боргового навантаження і відсутність ризику втрати фінансової стабільності навіть у разі коливань прибутковості.

Коефіцієнт фінансової стабільності перевищує норматив (>1) у кілька разів - 3,219 у 2024 р., що підтверджує домінування власного капіталу в структурі джерел фінансування та можливість господарства функціонувати без суттєвої залежності від кредиторів.

Таким чином, результати розрахунків свідчать, що підприємство має високий рівень фінансової стійкості, збалансовану структуру капіталу та низький рівень фінансового ризику, що створює сприятливі передумови для подальшого розвитку, розширення інвестиційної діяльності та підвищення конкурентоспроможності на аграрному ринку.

Таблиця 3.10

Показники стану оборотних активів підприємства за 2022 - 2024 рр.

Показники	Нормативне значення	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Відхилення (+; -) 2024 р. до 2022 р.
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$> 0,5$	0,401	0,523	0,727	0,326
Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними коштами	$> 0,1$	0,522	0,672	0,700	0,178
Коефіцієнт забезпеченості запасів власними коштами	$> 0,5$	0,834	0,885	0,917	0,083
Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	Збільшення	0,185	0,113	0,155	-0,031

Аналіз коефіцієнтів, що характеризують стан оборотних активів та ефективність використання власного капіталу підприємства за 2022–2024 рр., свідчить про послідовне зміцнення фінансової гнучкості підприємства та підвищення його здатності самостійно забезпечувати поточну діяльність.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу зріс із 0,401 у 2022 р. до 0,727 у 2024 р. (+0,326), перевищивши нормативне значення $>0,5$. Це означає, що частка власних коштів, яка використовується в обороті, суттєво збільшилася, і підприємство може більш вільно маневрувати власними ресурсами для фінансування операційних потреб.

Така динаміка відображає зростання мобільності капіталу та поліпшення ліквідності активів.

Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними коштами стабільно перевищує норматив ($>0,1$) і зріс із 0,522 до 0,700, що свідчить про високу автономність у фінансуванні оборотного капіталу. Це підтверджує, що підприємство практично не залежить від короткострокових кредитів, а більшість поточних активів формується за рахунок власних джерел.

Коефіцієнт забезпеченості запасів власними коштами також характеризується позитивною тенденцією: він зріс із 0,834 до 0,917, що свідчить про повне покриття запасів власним оборотним капіталом. Це вказує на високу фінансову стійкість у частині забезпечення виробничих процесів сировиною, матеріалами та готовою продукцією.

Натомість коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів дещо знизився з 0,185 до 0,155 ($-0,031$), що може свідчити про певне збільшення частки оборотних активів, іммобілізованих у запасах. Однак це зниження не є критичним і пояснюється зростанням виробничого обсягу та необхідністю підтримки запасів на стабільному рівні.

Отже, загальна динаміка показників підтверджує, що підприємство має високий рівень фінансової гнучкості, стабільність у формуванні оборотного капіталу та здатність до самофінансування поточної діяльності, що є запорукою збереження платоспроможності та фінансової стійкості у довгостроковій перспективі. Аналіз показників, що характеризують стан і структуру основного капіталу підприємства, свідчить про суттєві структурні зрушення у співвідношенні необоротних та оборотних активів упродовж 2022–2024 рр., які

відображають перехід підприємства до більш мобільної моделі управління активами.

Таблиця 3.11

Показники стану основного капіталу підприємства за 2022 - 2024 рр.

Показники	Нормативне значення	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+; -) 2022 р. до 2020 р.
Коефіцієнт майна виробничого призначення	Збільшення	0,530	0,793	0,532	+0,002
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні	Збільшення	0,439	0,380	0,209	-0,230
Коефіцієнт накопичення амортизації	Зменшення	0,426	0,613	0,782	+0,355
Коефіцієнт співвідношення оборотних та необоротних активів	Збільшення	1,280	1,633	3,793	+2,513

Коефіцієнт майна виробничого призначення у 2024 р. становить 0,532, що майже відповідає рівню 2022 р. (+0,002). Незважаючи на незначне зростання, у 2023 р. показник досягав 0,793, тобто спостерігалось тимчасове підвищення частки активів, безпосередньо задіяних у виробничому процесі. Це свідчить про нестійку тенденцію у використанні основних засобів, можливо, через оновлення технічного парку або зміну структури активів.

Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні демонструє стійке зниження — із 0,439 у 2022 р. до 0,209 у 2024 р. (-0,230), що свідчить про зменшення частки основних засобів у загальній вартості активів. Така динаміка може бути наслідком фізичного та морального зносу основних фондів або браку капіталовкладень у модернізацію. Водночас це може вказувати на переорієнтацію капіталу на оборотні ресурси задля підвищення ліквідності.

Коефіцієнт накопичення амортизації зріс із 0,426 до 0,782 (+0,355), що характеризує активний процес амортизаційного списання основних засобів. З одного боку, це свідчить про старіння виробничої бази, з іншого - про наявність потенціалу для реінвестування амортизаційних коштів у відновлення техніко-технологічного потенціалу.

Найбільш динамічним показником є коефіцієнт співвідношення оборотних та необоротних активів, який зріс у три рази - з 1,280 до 3,793 (+2,513). Це підтверджує переважання оборотних активів у структурі майна та високу ліквідність господарства. Водночас такий дисбаланс може свідчити про зменшення довгострокової інвестиційної бази, що потенційно знижує стійкість підприємства у перспективі.

Отже, динаміка показників свідчить, що підприємство демонструє високу мобільність активів і короткострокову фінансову гнучкість, однак потребує посилення інвестиційної політики у напрямі оновлення основних засобів для забезпечення стабільного розвитку виробничої інфраструктури та збереження конкурентоспроможності в аграрному секторі.

3.3. Розрахунок і факторний аналіз порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості

Оцінка фінансових результатів діяльності підприємства буде неповною без визначення межі, за якою господарство переходить із зони збитковості до прибуткової діяльності. Саме тому важливе значення має аналіз порогу рентабельності (break-even point) та запасу фінансової стійкості (margin of safety), які дозволяють глибше оцінити здатність підприємства протистояти ризикам зниження доходів і зростання витрат.

Поріг рентабельності є ключовим аналітичним показником, що визначає мінімальний обсяг реалізації продукції, при якому доходи підприємства дорівнюють його витратам. Досягнення цієї точки означає, що господарство не має збитків, але ще не отримує прибутку. Перевищення порогу рентабельності свідчить про формування зони прибутковості, а її розширення - про зміцнення фінансової безпеки. Для сільськогосподарських підприємств, таких як, цей показник має особливе значення через сезонність виробництва, змінність

ринкових цін та коливання рівня витрат на ресурси.

Запас фінансової стійкості показує, наскільки фактичний обсяг реалізації перевищує критичний рівень, тобто той мінімум, за якого господарство ще може залишатися прибутковим. Чим більший цей запас, тим стійкіше підприємство до несприятливих змін зовнішнього середовища - зниження попиту, підвищення собівартості, коливання цін чи зменшення врожайності. Отже, аналіз запасу фінансової стійкості дозволяє оцінити резерви безпечного функціонування підприємства в умовах ринкової невизначеності.

У сучасній практиці управління фінансовими результатами факторний аналіз порогу рентабельності і запасу фінансової стійкості виступає інструментом стратегічного планування, що допомагає керівництву ухвалювати обґрунтовані рішення щодо структури витрат, обсягів виробництва, цінової політики та рентабельності продукції. Для підприємства проведення такого аналізу має практичне значення, оскільки дозволяє визначити оптимальний рівень виручки, за якого забезпечується стабільний прибуток, а також виявити чинники, що найбільше впливають на його зміну - собівартість, ціну реалізації, обсяг виробництва.

Отже, розрахунок і факторний аналіз порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості є важливою складовою комплексної оцінки фінансово-економічного стану підприємства, що дає змогу не лише констатувати його поточну прибутковість, а й прогнозувати межі безпечного розвитку та формувати стратегію забезпечення довгострокової стабільності.

Показник порогу рентабельності визначається за формулою:

$$ПР = \frac{ПВ}{КМД}, \quad (3.1)$$

де: ПР – поріг рентабельності, тис. грн.;

ПВ – постійні витрати, тис. грн.;

КМД – питома вага (коефіцієнт) маржинального доходу в операційному доході.

Розрахунок КМД здійснюється за формулою:

$$КМД = \frac{МД}{ОД} . \quad (3.2)$$

Отже, поріг рентабельності – це вартісний показник, який характеризує суму операційного доходу, що забезпечує повне покриття операційних витрат, тобто беззбитковість операційної діяльності підприємства. Чим менша величина порогу рентабельності, тим більш фінансово стійким є підприємство. Проте в умовах суттєвого зростання операційного доходу в більшості випадків одночасно зростають і операційні витрати, а значить і поріг рентабельності. Тому важливо забезпечити перевищення темпу приросту операційного доходу над темпом приросту порогу рентабельності, в результаті чого відбуватиметься зниження питомої ваги порогу рентабельності в операційному доході. Це означатиме, що більша частка операційного доходу працюватиме не на покриття операційних витрат, а на одержання прибутку від операційної діяльності.

Показник запасу фінансової стійкості визначається за формулою:

$$ЗФС = \frac{ОД - ПР}{ОД} \times 100 , \quad (3.3)$$

де: ЗФС – запас фінансової стійкості, %;

ОД – операційний дохід, тис. грн.;

ПР – поріг рентабельності, тис. грн.

Розрахунок порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості підприємства за 2022 - 2024 рр. представлено у табл. 3.12.

Аналіз розрахункових показників порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості підприємства за 2022–2024 рр. свідчить про суттєве покращення ефективності діяльності підприємства. Операційний дохід господарства зріс на 14 513,2 тис. грн (+61,9 %), що супроводжувалося помірним збільшенням операційних витрат на 8 219,2 тис. грн (+38,5 %). Така динаміка забезпечила випереджальне зростання прибутку від операційної діяльності, який у 2024 р. перевищив показник 2022 р. майже у чотири рази.

Таблиця 3.12

**Розрахунок порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості
підприємства за 2022 – 2024 рр.**

Показники	2022 рік	2024 рік	Відхилення (+;-)	
			абсолютне	відносне
1. Операційний дохід	23460,8	37974	+14513,2	+61,9
2. Операційні витрати, тис. грн	21334	29553,2	+8219,2	+38,5
у тому числі				
а) змінні витрати	14933,3	20687,2	+5753,9	+38,5
б) постійні витрати	6400,7	8866	+2465,3	+38,5
3. Прибуток (збиток) від операційної діяльності	2126,8	8420,8	6294	У 4 р.
4. Маржинальний дохід, тис. грн	8527,5	17286,8	+8759,3	У 2 р.
5. Коефіцієнт маржинального доходу у операційному доході	0,363	0,455	+0,092	+25,3
6. Поріг рентабельності, тис. грн	17632,8	19485,7	+1852,9	+10,5
7. Питома вага порогу рентабельності в операційному доході, %	75,2	51,3	-23,9	х
8. Зона фінансової стійкості, тис. грн	5828	18488,3	+12660,3	У 3,2 р.
9. Запас фінансової стійкості, %	24,8	48,7	+23,9	х

Позитивним чинником є підвищення коефіцієнта маржинального доходу з 0,363 до 0,455, що свідчить про зростання ефективності використання виручки для покриття витрат і формування прибутку. Маржинальний дохід у 2024 р. зріс удвічі, досягнувши 17 286,8 тис. грн, що є свідченням зростання виробничої рентабельності.

Поріг рентабельності збільшився з 17 632,8 тис. грн у 2022 р. до 19 485,7 тис. грн у 2024 р., однак його питома вага в операційному доході знизилася з 75,2 % до 51,3 %. Це означає, що підприємство потребує менших обсягів реалізації для досягнення беззбитковості, а отже, має вищу гнучкість і стійкість до коливань доходів.

Найбільш показовим є зростання зони фінансової стійкості - з 5 828 тис. грн до 18 488,3 тис. грн, тобто у 3,2 раза, що свідчить про значне розширення «запасу міцності» господарства. Запас фінансової стійкості зріс майже вдвічі (з 24,8 % до 48,7 %), що відображає здатність підприємства витримувати зниження виручки без загрози збитковості.

Отже, підприємство у 2024 р. характеризується високим рівнем фінансової стійкості, зростанням ефективності операційної діяльності та посиленням прибутковості. Це створює сприятливі умови для подальшого розвитку, інвестування та підвищення конкурентоспроможності на аграрному ринку.

Розрахунок та оцінку показників порогу рентабельності і запасу фінансової стійкості доцільно доповнити аналізом факторів їх формування.

Модель факторного аналізу показника порогу рентабельності:

$$\text{ПР} = \frac{\text{ПВ}}{\text{КМД}} = \frac{\text{ПВ}}{\frac{\text{МД}}{\text{ОД}}} = \frac{\text{ПВ} \times \text{ОД}}{\text{МД}} = \frac{\text{ОД} \times \text{ПВ}}{\text{ОД} - \text{ЗВ}} \quad (3.4)$$

На зміну порогу рентабельності впливає три комплексних факторів:

1) операційний дохід; 2) постійні витрати; 3) змінні витрати.

Для проведення факторного аналізу доцільно скористатися способом ланцюгових підстановок, який передбачає розрахунок умовного значення результативного показника:

1. Показник умовний 1:

$$\text{ПР}_{\text{ум1}} = \frac{\text{ОД}_1 \times \text{ПВ}_0}{\text{ОД}_1 - \text{ЗВ}_0} \quad (3.5)$$

де ОД_1 – операційний дохід звітного року, тис. грн;

ПВ_0 - постійні витрати базового року;

ЗВ_0 – змінні витрати базового року.

$$\text{ПР}_{\text{ум1}} = \frac{37974 \times 6400,7}{37974 - 14933,3} = \frac{243060182}{23040,7} = 10549,2$$

2. Показник умовний 2:

$$\text{ПР}_{\text{ум2}} = \frac{\text{ОД}_1 \times \text{ПВ}_1}{\text{ОД}_1 - \text{ЗВ}_0} \quad (3.6)$$

де ОД_1 – операційний дохід звітного року, тис. грн;

ПВ_1 - постійні витрати звітного року;

ЗВ_0 – змінні витрати базового року.

$$ПР_{ум2} = \frac{37974 \times 8866}{37974 - 14933,3} = \frac{336677484}{23040,7} = 14612,3$$

Тоді, загальна зміна (+,-) порогу рентабельності в звітному періоді порівняно з базисним періодом:

$$\Delta ПР = ПР_1 - ПР_0 \quad (3.7)$$

$$\Delta ПР = 19485,7 - 17632,8 = +1852,9$$

у тому числі за рахунок факторів:

1) операційного доходу:

$$\Delta ПР_{од} = ПР_{ум1} - ПР_0 \quad (3.8)$$

$$\Delta ПР_{од} = 10549,2 - 17632,8 = -7083,6$$

2) постійних витрат:

$$\Delta ПР_{пв} = ПР_{ум2} - ПР_{ум1} \quad (3.9)$$

$$\Delta ПР_{пв} = 14612,3 - 10549,2 = +4063,1$$

3) змінних витрат:

$$\Delta ПР_{зв} = ПР_1 - ПР_{ум2}. \quad (3.10)$$

$$\Delta ПР_{зв} = 19485,7 - 14612,3 = 4873,4$$

Перевірка розрахунків:

$$\Delta ПР = \Delta ПР_{од} + \Delta ПР_{пв} + \Delta ПР_{зв}$$

$$\Delta ПР = -7083,6 + 4063,1 + 4873,4 = 1852,9$$

Факторний аналіз порогу рентабельності підприємства за 2022–2024 рр. проведено методом ланцюгових підстановок, що дозволяє визначити вплив окремих чинників - операційного доходу, постійних і змінних витрат - на зміну показника беззбитковості. Загальна зміна порогу рентабельності у звітному періоді становить +1852,9 тис. грн, що відображає зростання мінімального обсягу реалізації, необхідного для покриття витрат і досягнення прибутковості.

Найбільший вплив на зміну порогу рентабельності справили змінні витрати, збільшення яких призвело до його зростання на +4873,4 тис. грн. Це пояснюється підвищенням вартості сировини, матеріалів та енергоносіїв, що супроводжувало розширення виробничої діяльності. Постійні витрати також зросли (+4063,1 тис. грн), що частково зумовлено збільшенням

адміністративних та амортизаційних витрат, а отже, їхній вплив на поріг рентабельності є позитивним - він підвищує критичний обсяг доходів, необхідних для беззбитковості.

Водночас операційний дохід справив зворотний, компенсуючий ефект: його зростання дозволило зменшити поріг рентабельності на –7083,6 тис. грн, тобто забезпечило резерв фінансової стійкості та підвищення прибутковості. Це свідчить, що зростання виручки від реалізації продукції перевищувало темпи приросту витрат, що є позитивною тенденцією для підприємства.

Узагальнюючи результати аналізу, можна зазначити, що підвищення порогу рентабельності на 1852,9 тис. грн має змішаний характер: негативний вплив зростання витрат був частково компенсований збільшенням операційного доходу. Отже, ключовим напрямом підвищення фінансової стійкості підприємства є контроль за динамікою змінних витрат і оптимізація структури постійних витрат при одночасному стимулюванні зростання доходів. Такий баланс дозволить зберігати високий рівень рентабельності навіть за умов коливань ринкової кон'юнктури.

Подібна методична схема використовується й у факторному аналізі запасу фінансової стійкості. Модель факторного аналізу показника порогу рентабельності:

$$ЗФС = \frac{ОД - ПР}{ОД} \times 100 = \frac{ОД - \frac{ОД \times ПВ}{ОД - ЗВ}}{ОД} \times 100 = 1 - \frac{ПВ}{ОД - ЗВ} \times 100 = \frac{ОД - ПВ - ЗВ}{ОД - ЗВ} \times 100 \quad (3.11)$$

На зміну запасу фінансової стійкості впливає три комплексних факторів:

- 1) операційний дохід;
- 2) постійні витрати;
- 3) змінні витрати.

Для проведення факторного аналізу доцільно скористатися способом ланцюгових підстановок, який передбачає розрахунок умовного значення результативного показника:

1. Показник умовний 1:

$$ЗФC_{ум1} = \frac{ОД_1 - ПВ_0 - ЗВ_0}{ОД_1 - ЗВ_0} \times 100 \quad (3.12)$$

де $ОД_1$ – операційний дохід звітного року, тис. грн;

$ПВ_0$ - постійні витрати базового року;

$ЗВ_0$ – змінні витрати базового року.

$$ЗФC_{ум1} = \frac{37974 - 6400,7 - 14933,3}{37974 - 14933,3} \times 100 = \frac{16640}{23040,7} \times 100 = 72,2$$

2. Показник умовний 2:

$$ЗФC_{ум2} = \frac{ОД_1 - ПВ_1 - ЗВ_0}{ОД_1 - ЗВ_0} \times 100 \quad (3.13)$$

де $ОД_1$ – операційний дохід звітного року, тис. грн;

$ПВ_1$ - постійні витрати звітного року;

$ЗВ_0$ – змінні витрати базового року.

$$ЗФC_{ум2} = \frac{37974 - 8866 - 14933,3}{37974 - 14933,3} \times 100 = \frac{14174,7}{23040,7} \times 100 = 61,5$$

Тоді, загальна зміна (+,-) запасу фінансової стійкості в звітному періоді порівняно з базисним періодом:

$$\Delta ЗФC = ЗФC_1 - ЗФC_0 \quad (3.14)$$

$$\Delta ЗФC = 48,7 - 24,8 = +23,9$$

у тому числі за рахунок факторів:

1) операційного доходу:

$$\Delta ЗФC_{од} = ЗФC_{ум1} - ЗФC_0 \quad (3.15)$$

$$\Delta ЗФC_{од} = 72,2 - 24,8 = 47,4$$

2) постійних витрат:

$$\Delta ЗФC_{пв} = ЗФC_{ум2} - ЗФC_{ум1} \quad (3.16)$$

$$\Delta ЗФC_{пв} = 61,5 - 72,2 = -10,7$$

3) змінних витрат:

$$\Delta ЗФC_{зв} = ЗФC_1 - ЗФC_{ум2}. \quad (3.17)$$

$$\Delta ПР_{зв} = 48,7 - 61,5 = -12,8$$

Перевірка розрахунків:

$$\Delta\text{ЗФС} = \Delta\text{ЗФС}_{\text{од}} + \Delta\text{ЗФС}_{\text{пв}} + \Delta\text{ЗФС}_{\text{зв}} \quad (3.18)$$

$$\Delta\text{ПР} = 47,4 - 10,7 - 12,8 = +23,9$$

Факторний аналіз запасу фінансової стійкості (ЗФС) підприємства за 2022–2024 рр. проведено способом ланцюгових підстановок, що дало змогу кількісно оцінити вплив основних факторів — операційного доходу, постійних і змінних витрат — на зміну рівня фінансової стійкості господарства. Загальне зростання запасу фінансової стійкості за аналізований період становить +23,9 відсоткових пункти, що свідчить про істотне посилення здатності підприємства витримувати коливання доходів без переходу до збиткової діяльності.

Результати факторного розкладу свідчать, що найвагоміший позитивний вплив на зміну запасу фінансової стійкості справив операційний дохід, за рахунок якого показник зріс на +47,4 в.п.. Це означає, що зростання виручки від реалізації продукції є ключовим фактором підвищення фінансової стійкості господарства. Збільшення доходів забезпечило формування суттєвого «запасу міцності» - підприємство може дозволити собі зниження виручки майже наполовину, не втрачаючи прибутковості.

Водночас підвищення постійних витрат мало негативний ефект на запас фінансової стійкості, знизивши його на –10,7 в.п.. Це зумовлено збільшенням адміністративних, амортизаційних та енергетичних витрат, що підвищили поріг беззбитковості. Аналогічно, зростання змінних витрат призвело до додаткового зменшення запасу фінансової стійкості на –12,8 в.п., що вказує на підвищення собівартості продукції.

Загалом результати аналізу свідчать, що позитивний вплив доходів переважає негативний ефект витрат, забезпечуючи чисте зростання запасу фінансової стійкості на 23,9 в.п.. Це підтверджує, що підприємство має міцну фінансову позицію, здатне протистояти ринковим коливанням і підтримувати прибутковість навіть за несприятливих зовнішніх умов. Для подальшого зміцнення фінансової стійкості доцільно зосередити увагу на Таким чином, необхідність оптимізації постійних витрат і контролю змінних витрат має

поєднуватися зі стимулюванням зростання обсягів реалізації, що залишається головним драйвером фінансової стабільності підприємства. Такий підхід дозволяє підтримувати позитивну динаміку прибутковості навіть у разі коливань витратної частини, забезпечуючи стійкість до зовнішніх шоків.

У сучасних умовах господарювання, коли підприємства функціонують у середовищі підвищеної економічної турбулентності, зростає значення ідентифікації та оцінки ризиків фінансової стійкості. Навіть за позитивних фінансових результатів, неочікувані зовнішні фактори (зміна податкової політики, ринкові коливання, інфляційні процеси) або внутрішні управлінські помилки можуть суттєво послабити позиції підприємства. Тому для забезпечення системного управління фінансовою стабільністю доцільно не лише аналізувати фактичні показники, а й прогнозувати вплив потенційних ризиків на фінансову стійкість.

Саме в цьому контексті виникає потреба побудови аналітичної матриці ризиків, яка дає змогу кількісно оцінити ймовірність виникнення окремих ризиків, їхній вплив на фінансову стійкість та визначити пріоритети реагування.

Такий підхід інтегрує елементи ризик-менеджменту в систему фінансового аналізу, роблячи її не лише діагностичною, а й превентивною. Матриця базується на двох ключових параметрах - ймовірності виникнення ризику (P) та ступені його впливу на фінансову стійкість (I). Добуток цих показників формує інтегральний показник ризику ($R = P \times I$), який відображає пріоритетність кожного чинника для контролю та реагування.

Запропонована карта ризиків фінансової стійкості підприємства структурована за групами факторів - внутрішніми, зовнішніми, ринковими, фінансовими тощо, що дозволяє комплексно відобразити усі потенційні загрози. Вона може бути представлена у вигляді табл. 3.13. Розроблена матриця дозволяє кількісно оцінити силу впливу кожного ризику на фінансову стійкість, що забезпечує можливість ранжування загроз за рівнем критичності. Це дає

змогу керівництву підприємства:

Таблиця 3.13

Матриця ризиків, що впливають на фінансову стійкість підприємства

Група ризиків	Конкретний ризик	Ймовірність (1–5)	Вплив на фінансову стійкість (1–5)	Рівень ризику (P×I)	Заходи реагування
Внутрішні	Низький рівень прибутковості	4	5	20	Оптимізація структури витрат, контроль рентабельності продукції
Внутрішні	Висока собівартість виробництва	3	4	12	Розроблення програми ресурсозбереження, впровадження цифрового обліку витрат
Зовнішні	Зміна податкового законодавства	3	4	12	Створення податкових резервів, адаптація облікової політики
Зовнішні	Інфляційне зростання витрат	4	3	12	Хеджування ризиків, перегляд цінової стратегії
Ринкові	Зниження попиту на продукцію	4	3	12	Диверсифікація каналів збуту, розширення асортименту
Фінансові	Нестача оборотних коштів	3	5	15	Оптимізація дебіторської політики, залучення короткострокового фінансування
Організаційні	Недостатня автоматизація облікових процесів	2	3	6	Впровадження систем ERP/BAS, навчання персоналу
Кліматичні	Несприятливі погодні умови для врожаю	5	4	20	Страховання посівів, розширення площ під стійкі культури

- своєчасно виявляти критичні зони, які потребують управлінського втручання;
- формувати резерв фінансової стійкості та розробляти заходи щодо мінімізації ризиків;
- підвищити адаптивність підприємства до коливань ринкового середовища.

Таким чином, запропонована матриця ризиків є ефективним аналітичним інструментом стратегічного управління, який забезпечує зв'язок між фінансовим аналізом, плануванням і системою контролю за стабільністю підприємства.

ВИСНОВКИ

На основі проведених досліджень можна зробити висновок, що власний капітал є основою фінансової стабільності та незалежності підприємства, оскільки забезпечує формування активів без залучення зовнішніх джерел і відображає реальну вартість бізнесу. Його структура та динаміка характеризують рівень ефективності управління, фінансової політики та здатність до самофінансування. Виконуючи ключові функції - фінансову, захисну, регулюючу, контрольну та інвестиційну - власний капітал виступає гарантом довгострокової стійкості підприємства, а ефективне управління ним є необхідною умовою зміцнення фінансового потенціалу та сталого розвитку господарства.

Організаційна структура фермерського господарства побудована за функціональним принципом і забезпечує чіткий розподіл управлінських, виробничих та обслуговуючих функцій між підрозділами. Вона сприяє ефективній взаємодії між керівництвом, бухгалтерською службою та виробничими підрозділами, що дозволяє оперативно реагувати на зміни у зовнішньому середовищі та раціонально використовувати трудові, матеріальні й фінансові ресурси. Це створює передумови для стабільного функціонування, розвитку й підвищення конкурентоспроможності господарства.

Організація бухгалтерського обліку на підприємстві здійснюється з урахуванням галузевої специфіки та вимог чинного законодавства, що забезпечує повноту, достовірність і своєчасність відображення господарських операцій. Облікова політика господарства охоплює методичні, організаційні та технічні аспекти, спрямовані на формування достовірної звітності, контроль за рухом активів і фінансових ресурсів. Її практична реалізація створює надійну інформаційну базу для прийняття управлінських рішень, сприяє зміцненню фінансової дисципліни та економічної стійкості підприємства.

Проведений аналіз показав, що на підприємстві сформована ефективна

система обліку власного капіталу, яка забезпечує контроль за його складом, структурою та рухом. Власний капітал господарства представлений статутним, резервним і нерозподіленим прибутком, що підтверджує фінансову самодостатність і стабільність підприємства. Облік статутного капіталу ведеться на рахунку 40 «Зареєстрований (пайовий) капітал», що дозволяє своєчасно відображати зміни, пов'язані з внесками засновників та управлінськими рішеннями. Резервний капітал формується у розмірі 25 % статутного з щорічними відрахуваннями не менше 5 % чистого прибутку, що забезпечує фінансову гнучкість у разі збитків.

Бухгалтерська служба господарства здійснює облік за допомогою програм BAS: Бухгалтерія та Medoc, що сприяє автоматизації процесів, своєчасному складанню звітності й оперативному контролю фінансових потоків. Запроваджений алгоритм контролю формування та використання власного капіталу дозволяє системно перевіряти правильність обліку, узгодженість даних звітності та ефективність використання прибутку. Загалом, власний капітал підприємства виконує не лише фінансову, а й управлінську функцію, слугує основою для розширення виробництва, формування резервів і підвищення фінансової стійкості підприємства в сучасних умовах господарювання.

У результаті аналізу встановлено, що на підприємстві податковий облік власного капіталу здійснюється відповідно до вимог Податкового кодексу України, що забезпечує прозорість фінансових операцій і достовірність податкової звітності. Основні складові капіталу - статутний, резервний, додатковий і нерозподілений прибуток - мають різний податковий вплив, який необхідно враховувати при ухваленні управлінських рішень. Формування статутного та додаткового капіталу не створює об'єкта оподаткування, тоді як операції з розподілу прибутку у вигляді дивідендів супроводжуються нарахуванням ПДФО, військового збору та, за необхідності, податку на репатріацію. Ведення аналітичного обліку за кожним компонентом власного

капіталу дозволяє своєчасно визначати податкові наслідки, мінімізувати ризики порушень і забезпечувати належний контроль за фінансовими потоками.

Загалом, податкові аспекти власного капіталу на підприємстві є важливою складовою системи фінансового управління, спрямованою на оптимізацію податкового навантаження, підвищення ефективності використання прибутку та забезпечення фінансової стійкості підприємства. Отримані результати підтверджують наявність у господарстві цілісної, збалансованої системи обліку та управління власним капіталом, що є запорукою його стабільного розвитку та підвищення конкурентоспроможності в аграрному секторі.

Загалом фінансовий стан підприємства у 2022–2024 рр. можна охарактеризувати як стійкий і динамічно позитивний. Господарство забезпечило зростання доходів випереджальними темпами порівняно з витратами, що сприяло стабільному формуванню прибутку, підвищенню рівня рентабельності та загальному зміцненню фінансових результатів діяльності. Аналіз структури активів і пасивів засвідчив підвищення ліквідності, збільшення питомої ваги оборотних коштів та збереження високого рівня фінансової незалежності, що свідчить про ефективне управління ресурсами та здатність підприємства підтримувати конкурентоспроможність у середньостроковій перспективі.

За джерелами формування капіталу встановлено, що у структурі пасиву балансу підприємства домінує власний капітал, частка якого у 2024 р. перевищила 76 %. Це свідчить про достатню фінансову самостійність, стабільну ресурсну базу та відсутність надмірної залежності від зовнішніх джерел фінансування. Залучення позикових коштів має раціональний характер і використовується переважно для покриття короткострокових розрахунків, що забезпечує низьке боргове навантаження та фінансову гнучкість господарства. Таким чином, підприємство підтримує збалансоване співвідношення між власними та залученими коштами, що позитивно впливає на його інвестиційну

привабливість.

Щодо рівня фінансової стійкості, результати розрахунків підтвердили, що підприємство має достатній рівень автономії, раціональну структуру капіталу та низький рівень фінансового ризику. Позитивна динаміка коефіцієнтів маневреності, забезпеченості оборотних активів власними коштами й фінансової стабільності свідчить про поступове зміцнення власної фінансової бази та здатність підприємства самостійно забезпечувати свої потреби у фінансуванні. Це характеризує господарство як економічно стабільне, ліквідне та конкурентоспроможне на ринку сільськогосподарської продукції з реальними можливостями для інвестиційного розвитку та підвищення довгострокової фінансової стійкості.

Для покращення стану обліку зареєстрованого (пайового) капіталу на підприємстві доцільно запровадити аналітичну картку руху капіталу, яка відображатиме усі зміни у складі власних коштів - внески засновників, нарахування прибутку, формування резервів та коригування статутного капіталу. Такий інструмент забезпечить прозорість облікових процесів, оперативний контроль за джерелами формування капіталу й узгодженість даних бухгалтерського та податкового обліку.

Додатково пропонується побудувати матрицю ризиків фінансової стійкості, що дозволить системно оцінювати вплив внутрішніх і зовнішніх факторів на капітал підприємства. Вона допоможе кількісно визначити рівень ризику, виявити критичні зони для управлінських рішень та розробити заходи реагування на можливі фінансові загрози. Такий підхід сприятиме зміцненню фінансової стабільності, підвищенню ефективності управління ресурсами та забезпеченню сталого розвитку господарства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Kundrya-Vysotska O., Demko I. Екологічна, соціальна та управлінська (ESG) інформація в обліковій системі як інструмент верифікації концепції сталого розвитку. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2021. № 2(33). С. 554–565. URL: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i33.207241> (дата звернення 27.10.2025).
2. Rudnytskyi V. S., Derii V. A., Krupka Ya. D. Інвестиційна функція капіталу та її обліково-інформаційне забезпечення. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2021. № 4(31). С. 428–437. URL: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v4i31.190974> (дата звернення 27.10.2025).
3. Бегун С. Особливості аналізу фінансового стану підприємства в умовах воєнного стану. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2023. № 4. С. 36 - 42. URL: DOI: <https://doi.org/10.29038/2786-4618-2022-04-36-42>. (дата звернення 27.10.2025).
4. Бержанір І. А. Власний капітал підприємства: економічна сутність та особливості обліку // *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2023. Т.2. № 19. С. 78 - 86.
5. Бержанір І. Економічна сутність власного капіталу підприємства як об'єкта обліку. Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспекти: матеріали V Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 22-23 березня 2023 р. Ч. 1. Львів: ЛНУП, 2023. 296-297 URL: [https://lnup.edu.ua/attachments/article/5027/ЛНУП%20Матеріали%20конференції%20Част%201%20\(22-23.03.2023р.\).pdf#page=296](https://lnup.edu.ua/attachments/article/5027/ЛНУП%20Матеріали%20конференції%20Част%201%20(22-23.03.2023р.).pdf#page=296) (дата звернення 27.10.2025).
6. Бондаренко Н. М. Особливості обліку та аудиту власного капіталу. *The 25th International scientific and practical conference "Theoretical foundations of scientists and modern opinions regarding the implementation of modern trends"* (June 27 – 30, 2023) San Francisco, USA. International Science Group. 2023. С. 82-87.

7. Бровко О. І., Воскресенська В. В Аналіз фінансової стійкості підприємств України. *Аналітичні дослідження соціально-економічних проблем України і світу*: матер. II між нар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених, м. Вінниця, 4 лют. 2022 р.: тези допов. Вінниця: ДонНУ ім. В. Стуса, 2022. С. 18-20.

8. Бровкова О. Г., Яковенко О. І., Гондюл Р. М. Фінансове управління як основний засіб підвищення конкурентоздатності фірми. *Економіка. Фінанси. Право*. 2021. № 3.

9. Вахович І., Кривов'язюк І., Ковальчук Н., Ковальська Л., Дорош В., Бурбан О. Оцінювання впливу фінансових і нефінансових інструментів на власний капітал і грошові потоки як основа ухвалення управлінських рішень із нарощення ринкової капіталізації підприємств. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2024. № 4(57). С. 218–232. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.4.57.2024.4439> (дата звернення 27.10.2025).

10. Вівчар О., Кос Т. Сучасні методи оцінювання фінансової стійкості підприємства. *Молодий вчений*. 2023. № 4 (116). С. 115 - 119. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-4-116-23> (дата звернення 27.10.2025).

11. Власенко Д, Ганопольськи О. Майно чи гроші: облікові нюанси збільшення власного капіталу. *Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституційних змін*: Збірник наукових праць VII Всеукраїнської науково-практичної конференції. 30 жовтня 2025 р., м. Полтава, / Полтавський державний аграрний університет. Полтава: ПДАУ, 2025.

12. Ганопольськи О. Механізм облікового відображення операцій за внесками до статутного капіталу. *Сучасний стан і перспективи вдосконалення практичної підготовки здобувачів вищої освіти факультету обліку та фінансів*: Збірник доповідей науково-практичних конференцій здобувачів вищої освіти за результатами проходження виробничих та технологічних практик. 2025. Випуск 18. Полтава : ПДАУ, 2025. С. 15-16.

13. Гордієнко Т. В., Сторожук Т. М. Удосконалення обліково-

інформаційного забезпечення управління власним капіталом. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2021. Вип. 40. С. 20–25.

14. Гурин В., Лопатовський В. Засоби покращення фінансового стану та зміцнення фінансової складової економічної безпеки підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2022. № 6, т. 1. С. 234-240.

15. Дорош Н., Сніжко В. Облік власного капіталу в контексті Національних та Міжнародних стандартів. *Молодий вчений*. 2019. № 2 (66). С. 606 - 610. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-2-66-128> (дата звернення 27.10.2025).

16. Дробот Я. В., Корнієнко І. С. Управління капіталом у контексті забезпечення фінансової безпеки підприємства. *Економічний вісник Дніпровського державного технічного університету*. 2022. № 1(4). С. 68–78.

17. Дюжев О. В., Погорєлова Т. О., Перерва П. Г. Моніторинг інформаційного забезпечення управління підприємством. *Нові інформаційні технології управління бізнесом* : зб. тез 8-ї Всеукр. наук.-практ. конф. Київ : Спілка автоматизаторів бізнесу, 2025. С. 97-100. URL: https://unionba.com.ua/storage/content/osvita/zbirnyk_tez_npk_2025.pdf (дата звернення 27.10.2025).

18. Єпіфанова І. Ю., Супрун В. В. Особливості управління капіталом підприємств легкої промисловості. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія «Економічні науки»*. 2020. № 5. С. 74–78.

19. Єпіфанова І., Джеджула В., Мотрук Д. Управління власним капіталом підприємств мобільного зв'язку. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія «Економічні науки»*. 2022. Т. 302, № 1. DOI: [10.31891/2307-5740-2022-302-1-50](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-302-1-50).

20. Єршова Н. Фінансове прогнозування у фокусі обліково-аналітичного забезпечення. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*. 2024. Вип. 5. С. 312-322.

21. Єршова Н., Грінько А. Обліково-аналітичне забезпечення прийняття фінансових рішень при управлінні платоспроможністю підприємства. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»*. Серія: Економічні науки. 2023. № 2. С. 23-30.

22. Задорожний З.-М., Муравський В., Жукевич С., Хома Н., Данилюк І., Башуцький Р. (2024). Фінансова стійкість в управлінській системі підприємств: системний аналіз і формалізація оцінок в умовах сталого розвитку. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2024. № 6(59). С. 234–250. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.6.59.2024.4592> (дата звернення 27.10.2025).

23. Канцедал Н. А., Лега О. В., Морозов Є. Цифровізація логістики: нові технології для покращення управління та оптимізації. *Економічний простір*. 2025. № 199. С. 45–51. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.199.45-51>.

24. Колісник О., Томша А. Методичні підходи та організація обліку і аудиту власного капіталу підприємства. *Економіка та суспільство*. 2022. № 37. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-29> (дата звернення 27.10.2025).

25. Костенко Ю., Короленко О. Гузь М. Аналіз фінансової стійкості підприємства в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. № 43. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-77> (дата звернення 27.10.2025).

26. Кравченко М. О., Леонтовська М. А. Підходи до оцінювання фінансової стійкості інноваційно-активних підприємств. *Економічний вісник НТУУ*. 2022. № 24. С. 93 - 98. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/53994/1/EV-2022-24_p93-98.pdf (дата звернення 27.10.2025).

27. Кузьмінська О. Сутність фінансової безпеки як об'єкта аналізу. *Світ фінансів*. 2022. № 4(73). С. 184 - 192. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1561> (дата звернення 27.10.2025).

28. Лега О., Канцедал Н., Пешков А. Інвентаризація як інструмент забезпечення фінансової стійкості підприємства. *Підприємництво та інновації*.

2025. № 34. С. 37-44. URL: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/34.5>.

29. Лега О. В., Прийдак Т. Б., Яловега Л. В. Фінансово-економічна безпека: важливість обліку та інтеракція ключових учасників. *Управління механізмами гарантування фінансово-економічної безпеки соціально-економічних систем різних рівнів функціонування*: матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. Миколаїв : МНАУ, 2024. С. 42 – 44. URL: https://www.mnau.edu.ua/files/nauk_prof_konf/zbirnyk-tez-20-22-11-24.pdf (дата звернення 27.10.2025).

30. Лега О., Єрмолаєва М., Тютюнник С. Інформативність бухгалтерського балансу: аналіз структури та функцій. *Сталий розвиток економіки*. 2025. № 1 (52). С. 14-21. URL: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-52-2> (дата звернення 27.10.2025).

31. Лишенко М. О. Аналіз фінансової стійкості підприємства як елементу забезпечення фінансової стабільності роботи підприємства. *Вісник Черкаського університету*. 2018. № 2. С. 49 - 57.

32. Лопатовський В. Г., Красуцький Р. І. Особливості формування та використання інформації про фінансові результати діяльності господарюючого суб'єкта як результативного показника його обліку та звітності. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022. № 1. URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2022/03/pdf> (дата звернення 27.10.2025).

33. Лушпаєв С. Правове становище сімейного фермерського господарства: окремі питання. *Аграрне право*. 2017. № 3. С. 107 - 110. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/3/24.pdf> (дата звернення 27.10.2025).

34. Любар О., Болехівська В., Сімаков О. Власний капітал та його вплив на розвиток вітчизняної науки. *Економіка та суспільство*, 2019, № 20. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/19> (дата звернення: 25.10.2025).

35. Люта О. В., Галич О. О., Пігуль Є. І. Аналіз ефективності

формування та використання капіталу вітчизняних підприємств. *Інфраструктура ринку*. 2018. Вип. 25. С. 353 - 357.

36. Малейко Л., Семенова С. Відображення власного капіталу під час консолідації. *Матеріали конференцій МЦНД*, (07.04.2023; Рівне, Україна). С. 29 - 31. URL: <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/503> (дата звернення 27.10.2025).

37. Мельничук В. В. Питання обліку та оцінки статутного капіталу аграрних підприємств. *Облік і фінанси АПК: бухгалтерський портал*. URL: <http://magazine.faaf.org.ua/pitannya-obliku-ta-ocinki-statutnogo-kapitalu-agrarnih-pidpriemstv.html> (дата звернення 27.10.2025).

38. Методичні рекомендації з організації та ведення бухгалтерського обліку в селянських (фермерських) господарствах № 189 від 02 лип. 2001 р. URL : <http://uazakon.com>. (дата звернення 27.10.2025).

39. Методичні рекомендації по застосуванню регістрів бухгалтерського обліку малими підприємствами № 422 від 25 черв. 2003 р. *Верховна Рада України*. URL : <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення 27.10.2025).

40. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності № 433 від 28 берез. 2013 р. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення 27.10.2025).

41. Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства № 635 від 27 черв. 2013 р. *Все про бухгалтерський облік*. 2014. № 68. С. 3 - 10.

42. Мильнікова М. Збільшення та зменшення статутного капіталу ТОВ. *Бухгалтер&Закон*. 2018. № 39 - 40. URL: <http://bz.ligazakon.ua/ua/magazine/900506> (дата звернення 27.10.2025).

43. Мироновська М. О., Назаренко О. В. Характеристика методичної компоненти аудиту власного капіталу. *Стратегічні пріоритети розвитку бухгалтерського обліку, аудиту та оподаткування в умовах глобалізації* : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет- конференції (м. Суми, 22 листопада 2022 р.). за ред. проф. Назаренка О. В. Суми: СНАУ, 2022. С. 151-

153. URL:
http://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/10272/1/3бiрник_МНПК_СНАУ%2022.11.2022%20%20%28скор%29.pdf#page=52 (дата звернення 27.10.2025).

44. Михалків А., Косташ Т. Облік власного капіталу за МСФЗ. *Scientific Collection «InterConf+»*. 2022. № 23 (117). С. 43 - 54. URL: <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.07.2022.005> (дата звернення 27.10.2025).

45. Мудрий М. Особливості формування власного капіталу підприємницьких товариств у сучасних умовах економічної турбулентності. *Журнал стратегічних економічних досліджень*. 2022. № 3(8). С. 54–61. DOI: [10.30857/2786-5398.2022.3.5](https://doi.org/10.30857/2786-5398.2022.3.5).

46. Мулик Т. О. Відображення інформації про власний капітал у звітності господарюючих суб'єктів. *Агросвіт*. 2020. № 19-20. С. 51–60.

47. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» № 73 від 07 лют. 2013 р. *Верховна Рада України*. URL : <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення 27.10.2025).

48. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» № 290 від 29 лист. 1999 р. *Верховна Рада України*. URL : <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення 27.10.2025).

49. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» № 318 від 31 груд. 1999 р. *Верховна Рада України*. URL : <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення 27.10.2025).

50. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність» № 39 від 22 лют. 2000 р. *Верховна Рада України*. URL : <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення 27.10.2025).

51. Нікольчук Ю., Небжицький Б., Савчук О. Фінансова стійкість як індикатор ефективності використання фінансових ресурсів підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2023. № 1 (314). С. 220 - 225. URL: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-314-1-33> (дата звернення 27.10.2025).

52. Нюанси формування статутного капіталу юридичної особи. Юридична газета Online. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/nyuansi-formuvannya-statutnogo-kapitalu-yuridichnoyi-osobi.html> (дата звернення 27.10.2025).

53. Парій, Л. Розробка управлінських рішень щодо управління власним капіталом на підприємстві. *Економіка та суспільство*, 2021. № 33. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-69>. (дата звернення 27.10.2025).

54. Перерва П. Г., Лега О. В., Тютюнник С. В., Тютюнник Ю. М. Прибуток як основа фінансової стійкості та стратегічного розвитку підприємства. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. № 7. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14790464> (дата звернення 27.10.2025).

55. Пешков, А., Лега, О. Аналіз фінансової стійкості вітчизняних підприємств в умовах невизначеності. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2024. № (1 (10)). С. 151-158. URL: <https://doi.org/10.32782/dees.10-27> (дата звернення 27.10.2025).

56. Платухін О. Г. Теоретичні аспекти визначення сутності фінансового управління власним капіталом підприємства. *Актуальні питання економічних наук*, 2025, № 14. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.16938103>.

57. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02 груд. 2010 р. *Верховна Рада України*. URL : <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення 27.10.2025).

58. Подолянчук О. А., Коваль Н. І., Гудзенко Н. М. Облік в фермерських господарствах: монографія навч. посіб. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 374 с.

59. Поліщук Н. В., Заболотна Я. В. Особливості формування капіталу підприємства. Науковий погляд: економіка та управління. 2023. Вип. 4(84). С. 118–121. DOI: [10.32782/2521-666X/2023-84-18](https://doi.org/10.32782/2521-666X/2023-84-18).

60. Полятикіна Л. Аналітичні основи реалізації концепції збереження власного капіталу при оподаткуванні підприємств. *Економіка та суспільство*. 2024. № 60. DOI: [10.32782/2524-0072/2024-60-67](https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-67).

61. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України «» № 996-XIV від 16 лип. 1999 р. *Верховна Рада України*. URL : <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 15.10.2023).

62. Про фермерське господарство: Закон України № 973-IV від 19 черв. 2003 р. *Верховна Рада України*. URL : <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення 27.10.2025).

63. Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб: Закон України від 09.01.2025 р. № 4196-IX. *Верховна Рада України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#Text> (дата звернення 27.10.2025).

64. Саванчук Т. М. Аналітична робота як інноваційний підхід до управління власним капіталом підприємства. *Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика* : зб. наук. пр. здобувачів вищої освіти і молодих учених / ред. кол. : Н. А. Хрущ, Р. С. Квасницька, І. В. Форкун та ін. [відп. ред. Н. А. Хрущ]. Хмельницький : ХНУ, 2021. С. 19 - 21.

65. Свиноус І., Гаврик О., Биба В. Методичні підходи до типологізації фермерських господарств. *Економічний дискурс*. 2020. Випуск 1. С. 105 - 116.

66. Сітковська А. О., Савенко О. А., Капуста М. Ю. Технічне забезпечення аграрних підприємств як фактор підвищення конкурентоспроможності. *Агросвіт*. 2022. № 1. С. 53 - 57.

67. Слесар Т., Шара Є. Організація технології облікового процесу власного капіталу. *Вісник економіки*. 2021. № 2. С. 145 - 159.

68. Солоцька О. Статутний капітал: формування, вимоги, відповідальність. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/227115_statutniy-kaptal-formuvannya-vimogi-vdpovdalnst (дата звернення: 25.10.2025).

69. Спільник І. В. Аналіз власного капіталу підприємства за даними фінансової звітності. *Актуальні проблеми теорії і практики бухгалтерського обліку, аудиту, аналізу й оподаткування в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку*: матеріали міжн. наук.-практ. конф. Тернопіль, 2016. С.

136-138.

70. Спрощений план рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій суб'єктів малого підприємництва № 186 від 19 квіт. 2001 р. *Верховна Рада України*. URL : <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення 27.10.2025).

71. Стрішенець О. Аналітичний огляд фінансової стійкості підприємства. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2018. № 3. С. 58 - 65. DOI: <https://doi.org/10.29038/2411-4014-2018-03-58-65>. (дата звернення 27.10.2025).

72. Терещенко О., Бабяк Н. Субкультура тіньової економіки та її вплив на витрати на власний капітал підприємств на ринках, що розвиваються. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2021. № 1(32). С. 382–393. URL: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v1i32.200601> (дата звернення 27.10.2025).

73. Ткачук Л. М., Лебедєв П. В. Фінансові аспекти управління власним капіталом підприємства. *Innovation and Sustainability*. 2024. № 2. С. 119–126. DOI: [10.31649/ins.2024.2.119.126](https://doi.org/10.31649/ins.2024.2.119.126).

74. Тютюнник Ю. М., Дорогань-Писаренко Л. О., Тютюнник С. В. Фінансовий аналіз : навч. посібник. Полтава : ПДАА, 2016. 432 с.

75. Чудовець В. Облік і звітність власного капіталу: практична складова. *Економіка та суспільство*. 2024. № 70. DOI: [10.32782/2524-0072/2024-70-186](https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-70-186).